

Regeringens proposition

1975/76: 124

om den statliga verksamheten på oljeområdet, m. m.;

beslutad den 4 mars 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

RUNE B. JOHANSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen anges som en huvudlinje i den svenska oljepolitiken att stegvis bygga upp en statlig organisation på oljeområdet som snabbt kan utvidgas så snart försörjningsläget gör det motiverat. En central roll i sammanhanget tilldelas Svenska Petroleum AB, som förutsätts komma att bedriva verksamhet inom olika från försörjningssynpunkt betydelsefulla led av oljehantering. Bemyndigande begärs för regeringen att godkänna ett konsortialavtal mellan statens vattenfallsverk och Luossavaara-Kiirunavaara AB av innebörd att vattenfallsverket inträder som hälftendelägare i Svenska Petroleum. En uppbyggnad av bolagets finansiella resurser föreslås bl. a. genom en höjning under en tvåårsperiod av det egna kapitalet till 50 milj. kr., varav hälften under budgetåret 1976/77.

I propositionen föreslås även att användningsområdet för den statliga garanti för oljeutvinning m. m. som infördes år 1975 utvidgas så att garantin skall kunna utnyttjas vid finansiering av Svenska Petroleums och andra svenska företags förvärv av andelar i oljefyndigheter.

Vidare föreslås att särskilda medel till oljeprospektering anvisas till Svenska Petroleum under treårsperioden 1976/77—1978/79 för arbeten på svenskt område och i Nordsjön. En ram av 50 milj. kr. anges för ändamålet, varav 20 milj. kr. föreslås utgå budgetåret 1976/77. Det förutsätts att resurserna inom Oljeprospektering AB och Petroswede AB skall utnyttjas för arbetena.

I propositionen lämnas även en redovisning av planerna på ett nytt statligt raffinaderi vid Brofjorden, Statsraff-projektet. Uppskov med ett ställningstagande till projektet till år 1977 föreslås mot bakgrund av

bl. a. de företagsekonomiska riskerna och osäkerhet om marknadsbedömningen. Ett investeringsanslag av 10 milj. kr. för budgetåret 1976/77 föreslås för fortsatta projektförberedelser.

Slutligen föreslås godkännande av ett konsortialavtal mellan statens vattenfallsverk och Svenska Gasföreningens Service AB om bildande av ett aktiebolag för planering och samordning m. m. av åtgärder syftande till att främja landets försörjning med naturgas.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1976-03-04

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Norling, Lidbom, Sigurdsen, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén och Peterson

Föredragande: statsrådet Johansson

Proposition om den statliga verksamheten på oljeområdet, m. m.

1 Inledning

Våren 1975 fastställde statsmakterna riktlinjer för energihushållning m. m. (prop. 1975:30, NU 1975: 30, rskr 1975: 202). I samband därmed fattades beslut om vissa åtgärder beträffande oljeförsörjningen.

Inom industridepartementets verksamhetsområde infördes efter förslag i prop. 1975: 30 (bil. 1) en statlig garanti med högst 2 000 milj. kr. för att underlätta finansieringen av investeringar i oljeutvinning m. m. Vidare anvisades ett investeringsanslag av 36 milj. kr. som lån till Statsföretag AB för projektering av ett raffinaderi vid Brofjorden. Slutligen anmäldes bildandet av ett statligt oljehandelsbolag inom Statsföretaggruppen.

Under det gångna året har arbetet med att utforma de olika leden i en statlig oljepolitik fortsatt.

Det statliga oljehandelsbolaget har bildats under namnet Svenska Petroleum AB. Bolaget är f. n. helägt dotterbolag till Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB). Statens vattenfallsverk och LKAB har i juni 1975 träffat ett konsortialavtal om samverkan inom ramen för bolaget. Avtalet har för vattenfallsverkets del träffats med förbehåll för regeringens godkännande.

Projekteringen av ett raffinaderi vid Brofjorden har bedrivits inom Statsraff AB, ett dotterbolag till Statsföretag AB. I december 1975 har projektarbetet redovisats.

Staten är genom vattenfallsverket och LKAB hälftendelägare i de båda prospekteringsbolagen Oljeprospektering AB (OPAB) och Petroswede AB. Bolagen har avgett särskilda redogörelser för sin verksam-

het som underlag för överväganden om verksamhetens fortsatta finansiering.

Petroindustriutredningen (I 1972: 04) har tidigare avgett delrapporterna Petroindustrin i Sverige (Ds I 1973: 5) och Alternativa raffinaderilägen (Ds I 1974: 7). Dessa har redovisats i prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 203). Utredningen väntas lägga fram ett slutbetänkande om den petrokemiska industrins framtida utveckling i Sverige inom kort. Frågor om petrokemisk industri behandlas inte närmare i det följande.

Viktiga delar av den statliga oljepolitiken hör till handelsdepartementets ansvarsområde, framför allt försörjningsberedskapen. Nuvarande oljelagringsprogram, som omfattar perioden 1970—1976, är inriktat huvudsakligen på krigs- och avspärrningsfallen. År 1973 beslöt riksdagen (prop. 1973: 194, FöU 1973: 27, rskr 1973: 366) att lagringen skulle utvidgas med en särskild statlig lagring av 3 milj. m³ råolja för att möta störningar främst i samband med s. k. fredskriser. Följande år antog riksdagen (prop. 1974: 85, FöU 1974: 17, rskr 1974: 192) ett program för att öka statens lagringskapacitet i fråga om eldningolja med ca 1 milj. m³. Efter förslag i prop. 1975: 30 (bil. 3) beslöts att lagringen för fredskriser senast till år 1985 skulle utökas med en lagring av råolja och produkter motsvarande ytterligare 3 milj. m³ råolja (FöU 1975: 15, rskr 1975: 205). Frågan om lagringsprogram för tiden efter utgången av år 1976, som f. n. utreds av 1975 års oljelagringskommitté (H 1975: 03), avses senare bli underställd riksdagen.

Ett antal förslag om försörjningsberedskapen har under år 1975 lagts fram av försörjningsberedskapsutredningen (H 1971: 01) i betänkandet (SOU 1975: 57) Varuförsörjning i kristid och energiberedskapsutredningen (H 1974: 03) i betänkandet (SOU 1975: 60—61) Energiberedskap för kristid. Chefen för handelsdepartementet har tidigare denna dag (prop. 1975/76: 152) förordat vissa åtgärder för försörjningsberedskapen, bl. a. fredskrislagring av petrokemiska produkter och en förbättrad reglerings- och ransoneringsberedskap på energiområdet.

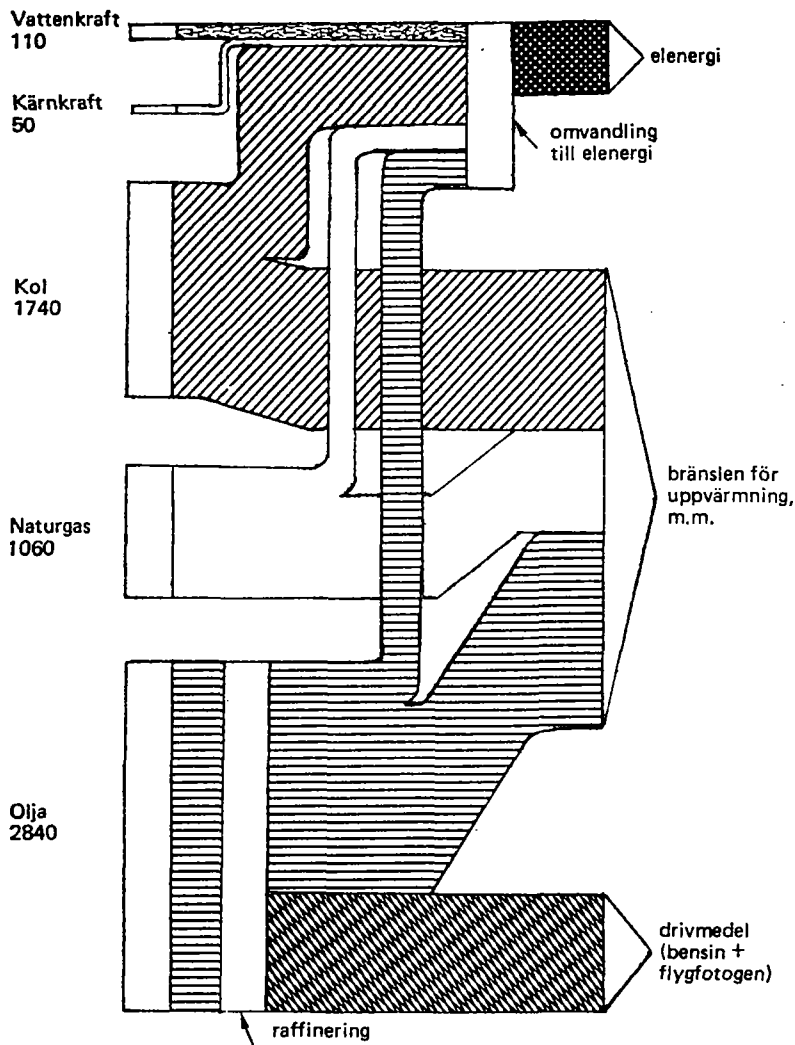
Jag kommer nu att ta upp i första hand de frågor rörande statens verksamhet på oljeområdet som har anknytning till den statliga företagssektorn. I sammanhanget kommer jag också att behandla frågan om bildandet av ett särskilt aktiebolag för utredningar m. m. om naturgas enligt ett konsortialavtal mellan statens vattenfallsverk och Svenska Gasföreningens Service AB. Även detta avtal har för vattenfallsverkets del träffats med förbehåll för regeringens godkännande.

2 Oljans roll i energiförsörjningen 1975—1985

2.1 Oljans nuvarande roll

Råoljan intar, som framgår av figur 1, en dominerande plats i världens energiförsörjning. Dess andel är ungefär 50 %. Därefter kommer kol och naturgas med andelar på resp. ca 30 % och ca 20 %. Vattenkraften spelar globalt sett en mycket liten roll. Samma gäller f. n. kärnkraften, men dess andel ökar.

Figur 1. De globala energiflödena år 1973 i Mtoe¹

¹ Mtoe = milj. ton ekvivalent olja; omräkningstal för att ange olika energikvantiteter i samma mått.

Försörjnings- och konsumtionsmönstret varierar starkt från land till land och från den bild som figuren visar. Som exempel kan nämnas att oljan svarar för närmare tre fjärdedelar av energiförsörjningen i Sverige och i Japan medan dess andel är mindre än hälften av energiförsörjningen i Förenta staterna, i Sovjetunionen och i Storbritannien. Kolet svarar i Sovjetunionen för ungefär en tredjedel, i Förenta staterna för en femtedel och i Kina för fyra femtedelar medan dess andel i Sverige numera är obetydlig och i huvudsak beroende av efterfrågan från processindustrin.

Skillnaden i energiförsörjning och energikonsumtion är också stor mellan industrialiserade och övriga länder. OECD-området, som omfattar Västeuropa, Nordamerika, Japan, Australien och Nya Zeeland, svarar i nuläget för ungefär 60 % av världskonsumtionen av energi. OECD-områdets andel av den globala oljekonsumtionen är ännu större, ungefär 70 %. Denna bild ändras sannolikt inte i någon väsentlig grad under den närmaste tioårsperioden, vilket betyder att utvecklingen inom denna ländergrupp vad gäller energi- och oljeområdet behåller ett avgörande inflytande på villkoren för svensk energiförsörjning.

Oljetillgångar och oljeproduktion är geografiskt mycket ojämnt fördelade. Som framgår av tabell 2.1 svarar Mellersta Östern och Afrika för över 60 % av de kända och utvinningsbara reserverna.

Tabell 2.1 Världens oljereserver vid slutet av år 1974

	Miljarder ton
Förenta staterna	5,3
Canada	1,1
Övriga västra halvklotet	5,7
Västeuropa	3,5
Mellersta Östern	55,0
Afrika	9,1
Sovjetunionen, Östeuropa, Kina	15,2
Övriga östra halvklotet	2,8
Hela världen	97,7

Källa: BP Statistical review of the world oil industry 1974.

Västeuropas kända oljereserver har ökat starkt genom de senaste årens upptäckter i Nordsjön, huvudsakligen på den brittiska och norska kontinentalsockeln. Dessa tillgångar svarar f. n. för knappt 4 % av de globala reserverna. Emellertid pågår en intensiv prospektering, som kan väntas leda till nya fynd. Verksamheten kommer efter hand att utvidgas till angränsande områden av Atlanten, där bl. a. de norska områdena norr om 62:a breddgraden anses ha förutsättningar för olje- och gasfynd. De tekniska problemen vid en exploatering är dock svåra och kostnaderna är mycket höga.

Två av de stora konsumtionsområdena i världen, nämligen Västeuropa

och Japan, har en i förhållande till förbrukningen mycket liten produktion och följaktligen ett stort importbehov. Dessa två områden är huvudavnyamare av överskottet från Mellersta Östern och Afrika. Även Förenta staterna har ett växande importbehov till följd av att produktionen under en följd av år har minskat. Fördelningen av produktion och konsumtion i världen framgår av tabell 2.2.

Tabell 2.2 Produktion och konsumtion av olja år 1974

	Produktion milj. ton	Konsumtion milj. ton
Förenta staterna	497	785
Canada	96	88
Övriga västra halvklotet	253	179
Västeuropa	23	699
Afrika	272	47
Mellersta Östern	1 077	70
Japan	1	261
Sovjetunionen, Östeuropa, Kina	521	469
Övriga östra halvklotet	111	145
Hela världen	2 851	2 743

Källa: BP Statistical review of the world oil industry 1974.

2.2 Prognoser för OECD-området

I början av år 1975 offentliggjorde OECD en studie, Energy Prospects to 1985, över utvecklingen till år 1985 på energiområdet för medlemsländernas del.

En utförlig redovisning av OECD:s energistudie lämnades i prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 15—23). Som framhölls där, hade man inom OECD funnit situationen på energimarknaden så svårbedömbart att man inte hade velat utforma en entydig prognos. I stället valde man att lägga fram tre olika alternativ, utgående från olika antaganden beträffande den mest kritiska faktorn, priset på importerad råolja. De prisantaganden man utgick från var dels (i "grundfallet") 1,75—3 US dollar, dels resp. 6 och 9 dollar i 1972 års penningvärde för ett fat¹ råolja f. o. b. Persiska viken.

Sedan studien publicerats har prisutvecklingen varit sådan att 9-dollarfallet är det alternativ som förefaller mest relevant att diskutera². I det följande redovisas därför en kort sammanfattning av OECD-studiens prognosresultat vid prisantagandet 9 dollar.

Energiförbrukningen inom OECD-området beräknas enligt prognosen öka med i genomsnitt 3,8 % om året. Detta är ungefär en procentenhet lägre än vad man beräknade före oljeprishöjningar m. m. år 1973 och

¹ 1 fat (barrel) = 0,159 m³. 7,4 fat motsvarar ca 1 ton råolja.

² Priset f.o.b. för den råoljekvalitet (Arabian light) som används som bas för prisberäkningar är f.n. 11,51 US dollar per fat. Detta motsvarar i dag nära 9 dollar i 1972 års penningvärde.

därefter. Alla i OECD ingående länder och grupper får en sänkt förbrukningstakt. Ökningstakten i Förenta staterna väntas vara lägre än OECD-genomsnittet, medan den för Japan väntas vara högre.

År 1985 blir då den totala energikonsumtionen i OECD ca 5 700 Mtoe jämfört med ca 3 500 Mtoe år 1972. Fördelningen mellan energislagen, som framgår av tabell 2.3, ändras genom den starka prisökningen för olja relativt övriga energislag.

Tabell 2.3 Olika energislags andel i procent av totalt tillförd primärenergi (hela OECD-området)

	1972	1985
Kol	19	18
Olja	56	44
Naturgas	21	22
Kärnenergi	1	13
Vattenkraft/jordvärme	3	3
	100	100

Som framgår av tabellen förutses i studien framför allt en övergång från olja till kärnenergi, som används nästan uteslutande för generering av elenergi. Andelen elenergi av den slutliga förbrukningen ökar därigenom från 12 % till 18 % under perioden.

Tabellen avser OECD-området totalt. Utvecklingen är tämligen likartad inom de olika länderna och ländergrupperna. Inom Europeiska gemenskapen (EG) beräknas oljeandelen sjunka från 61 % år 1972 till 47 % år 1985. För hela OECD-Europa beräknas sänkningen bli ungefär samma som för EG. För Japans del beräknas andelen sjunka från 77 % till 64 %. Förenta staterna, som redan tidigare har en jämförelsevis låg oljeandel och en stor inhemsk oljeproduktion, beräknas sänka oljeandelen med en eller ett par procentenheter mindre än Japan och Europa.

Som framgår av tabell 2.4 blir bilden betydligt mer splittrad om man ser på oljeförsörjning m. m. i absoluta tal.

Tabell 2.4 Produktion, konsumtion och import av olja (milj. ton) inom olika OECD-regioner

	1972			1985		
	Produktion	Konsumtion	Import	Produktion	Konsumtion	Import (Export)
Europeiska OECD	20	731	711	300	967	667
Canada och Förenta staterna	656	909	253	1 055	971	(84)
Japan	1	245	244	8	456	448
Australien och Nya Zeeland	16	32	16	17	58	41
OECD totalt	693	1 917	1 224	1 380	2 452	1 072

Som framgår av tabellen skulle alltså Canada och Förenta staterna övergå till att bli exportörer medan europeiska OECD skulle fortsätta

att importera men i minskad omfattning. Japan skulle fördubbla sitt importbehov.

Förändringarna i importbehoven förklaras delvis av nyssnämnda övergång från olja till kärnenergi. En viktig faktor är också den starka ökningen av oljeproduktionen inom europeiska OECD liksom i Canada och Förenta staterna som förutsågs när OECD-studien utarbetades. Bl. a. utgick man från då aktuella planer i Förenta staterna på att göra landet oberoende av energiimport till år 1980, senare till år 1985. Planeringen för oljeutvinning i Nordsjön tydde på stora produktionsökningar.

Utvecklingen under det år som har gått sedan studien publicerades tyder emellertid på att dessa planer varit alltför optimistiska. Detta gäller såväl olje- och naturgasproduktionen som utbyggnadsprogrammen på kärnkraftområdet.

Däremot har konsumtionstakten som förutsett minskat avsevärt, något som dock sannolikt till stor del förklaras genom den svaga konjunkturen.

Inom det Internationella energiorganet (International Energy Agency, IEA), där nästan alla OECD-länder ingår, har under år 1975 genomgångar gjorts av ländernas aktuella planer och program. Resultaten härav bekräftar de utvecklingstendenser som nyss har antytts. Det har därför ansetts angeläget att snarast se över och revidera OECD-studien. Detta arbete pågår f. n.

2.3 Prognos för Sverige

De riktlinjer som statsmakterna har fastställt för den svenska energihushållningen för tiden till år 1985 innebär bl. a. en begränsning av energikonsumtionens tillväxt till i genomsnitt 2 % om året jämfört med som tidigare 4 à 5 %. Inom denna ram skall elkonsumtionen tillåtas öka med i genomsnitt ca 6 % om året — tidigare över 7 % — medan konsumtionen av oljeprodukter skall hållas i stort sett konstant. Förbrukningen av oljeprodukter för annat än energiändamål, främst som råvaror för petrokemisk industri, väntas emellertid öka snabbt.

Med utgångspunkt härifrån har beräknats att den totala förbrukningen av primärenergi i Sverige kommer att uppgå till 540 TWh¹ år 1985. Fördelningen mellan olika energislag har antagits bli följande:

	Mtoe	TWh	%
Oljeprodukter	28	324	60
Kol, koks	4	50	9
Lutar, ved	3	37	7
Vattenkraft		66	12
Kärnkraft		63	12
		540	100

¹ 1 TWh (terawattimme) = 1 miljard kilowattimmar. 1 Mtoe motsvarar ca 11,6 TWh.

Av den angivna kvantiteten oljeprodukter, som inte innefattar förbrukning för annat än energiändamål, väntas 4,2 Mtoe (50 TWh) användas för elproduktion, främst i kommunala kraftvärmeverk och i mottrycksanläggningar inom industrin. Enligt de beslutade riktlinjerna bör denna typ av kombinerad värme- och elproduktion, som utnyttjar bränslet bättre än ren elproduktion i kondenskraftverk, väljas i första hand vid framtida utbyggnad av oljebaserad elproduktion. För denna del av elkraftproduktionen har därför satts ett ambitiöst utbyggnads-mål, som innebär en ökning från nuvarande kapacitet motsvarande ca 12 TWh årsproduktion i mottrycksverk (varav 3,5 TWh industriellt mottryck och 8,5 TWh kraftvärme) till ca 23 TWh år 1985 (resp. 8 och 15 TWh).

Fördelningen år 1985 av oljeförbrukningen på olika produkter anges endast grovt i prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 376). Av den väntade förbrukningen på 28 Mtoe väntas således 21 Mtoe vara eldningsolja och 7 Mtoe motorbrännolja, motorbensin och övrigt. Härtill kommer sammanlagt 5 Mtoe oljeprodukter för icke-energiändamål. Någon fördelning av dessa på gasbensin (nafta), raffinaderibränslen och övrigt har inte gjorts. Allmänt sett konstateras, vad gäller eldningsolja, att en förskjutning från tunn till tjock eldningsolja kan förutses. Detta hänger främst samman med den planerade satsningen på fjärrvärme som ersättning för värme från individuella anläggningar, vilka som regel använder tunn eldningsolja.

Nu redovisade kvantiteter för år 1985 har beräknats utifrån de uppsatta målen för genomsnittlig årlig tillväxttakt. Det är givet att den verkliga utvecklingen under periodens olika år kommer att variera. Frånsett dessa allmänna tendenser finns inte i prop. 1975: 30 några antaganden eller beräkningar avseende förbrukningen av oljeprodukter under olika år före år 1985.

Statens industriverk har emellertid för 1975 års långtidsutredning nu gjort en bedömning av energiförsörjningen under perioden 1975—1980. Industriverkets rapport har publicerats som bilaga 3 (SOU 1975: 96) till betänkandet (SOU 1975: 89) Långtidsutredningen 1975.

I rapporten redovisas bl. a. en beräkning av den totala energiförbrukningen åren 1975 och 1980 och en fördelning av tillförseln på olika energislag. Analysen av den framtida energiefterfrågan grundas på samma förutsättningar som långtidsutredningen har tillämpat. Vad gäller den ekonomiska utvecklingen redovisas tre av utredningens alternativ, nämligen en antagen ökning av den privata konsumtionen med antingen 3 %, 2 % eller 2 % och en samtidig arbetstidsförkortning av 2 1/2 timme i veckan.

Den beräknade energibalansen enligt långtidsutredningens alternativ I (3 % ökning av den privata konsumtionen) framgår av tabell 2.5. Skillnaden mellan detta högre alternativ och långtidsutredningens två andra

alternativ är endast resp. 10 och 14 TWh på den totala förbrukningen och tillförseln. Förbrukningen inom övrigsektorn — som till övervägande delen utgörs av energi för uppvärmningsändamål — antas inte variera mellan de olika alternativen. Skillnaderna hänför sig i stället till industrins förbrukning, något som i sin tur för med sig olika antaganden om behov av transporttjänster, framför allt varutransporter. Dessa skillnader avspeglas i fördelning mellan olika oljeprodukter så att tillförseln av tjock eldningsolja och motorbrännolja svarar för huvudparten av de resp. 10 och 14 TWh som balansen minskar med i långtidsutredningens alternativ II och III. Kol- och koksförbrukningen, som i huvudsak sker i processindustrin, sjunker också i dessa alternativ.

Tabell 2.5 Sveriges energibalans år 1980 (TWh)

Förbrukning		Tillförsel	
Industri	207	Eldningsolja 1—2	81
Samfärdsel	91	Eldningsolja 3—5	153
Övrigt	166	Motorbrännolja	29
Total slutlig förbrukning	464	Motorbensin	41
Förluster	20	Övriga oljeprodukter	10
Summa förbrukning	484	Summa oljeprodukter ¹	314
		(Därav för elproduktion)	(21)
		Kol och koks	30
		Inhemska bränslen	38
		Summa bränslen	382
		Vatten- och kärnkraft	102
		Summa tillförd energi	484

¹ Exkl. oljeprodukter för icke-energiändamål.

I rapporten betonas att beräkningarna har gjorts på grundval av uppgifter om förbrukningsutvecklingen fram till förhösten 1975 och en preliminär analys av vissa effekter av den starka prisstegringen och andra händelser åren 1973—1974. Underlaget hänför sig emellertid till en period med vikande konjunkturer, både i Sverige och utomlands, och med milda vintrar. Detta kan ha gett en alltför optimistisk bild av de möjligheter till dämpning som faktiskt finns. En säkrare uppfattning härom kan nås först sedan en ny period med starkare konjunktur har fått påverka konsumtionen.

Som framhålls i rapporten förutses konsumtionen i ett något längre tidsperspektiv, dvs. under hela 1980-talet, komma att påverkas allt starkare av de forsknings- och utvecklingsinsatser som nu har inletts, liksom av stöd i olika former till energibesparande investeringar. Det är dock ännu inte möjligt att göra någon beräkning av effekterna eller bedömning av den takt i vilken de kommer att uppträda.

Osäkerheten vad gäller fördelningen mellan olika energislag är stor, särskilt beträffande tiden efter år 1980 eftersom existerande anlägg-

ningar och installationer liksom redan påbörjade investeringar begränsar flexibiliteten på kort sikt. Bl. a. innebär riktlinjerna för energihushållningen till år 1985 som nämnts att en växande del av värmeförsörjningen skall täckas genom fjärrvärme. Härför krävs investeringar i stora, fasta system under en längre utbyggnadstid. Den till år 1985 tänkta produktionsutbyggnaden på detta område har emellertid ännu bara delvis kommit in i sitt mer konkreta planeringsskede.

När det gäller kol och koks föreligger i princip samma typ av osäkerhet. F. n. går endast en liten del av Sveriges kolimport till energiproduktion. En betydligt ökad användning av dessa bränslen för produktion av el eller värme kan inte bli aktuell före år 1980 med hänsyn till existerande anläggningar. Nya kolanläggningar i Sverige antas allmänt sett bli kostsamma eftersom de även fordrar nyinvesteringar i hamnar, lager och transportanordningar. Bedömningarna härav blir avgörande för den faktiska planeringen till år 1985.

3 Oljemarknaden i Sverige

Energiberedskapsutredningen (H 1974: 03) har i sitt betänkande (SOU 1975: 60) Energiberedskap för kristid lämnat en ingående redogörelse för Sveriges oljeförsörjning och för den svenska oljemarknadens struktur. Uppgifter rörande prisförhållanden m. m. har redovisats av statens pris- och kartellnämnd i utredningarna Oljehandeln i Sverige (december 1974) och Bensin och oljor: priser, pålägg, rabatter (december 1975). De översiktliga uppgifter rörande den svenska oljemarknaden som lämnas i det följande har hämtats huvudsakligen från nämnda utredningar.

Sveriges oljeförsörjning baseras helt på import av råolja och raffinerade produkter med den fördelning på ursprungsområden som framgår av tabell 3.1.

Tabell 3.1 Sveriges import av råolja och oljeprodukter

	1970		1973		1974	
	milj. m ³	%	milj. m ³	%	milj. m ³	%
Latinamerika	4,8	13	3,9	11	2,0	6
Afrika	4,2	11	3,8	11	3,7	11
Mellersta Östern	7,0	19	7,1	20	8,1	24
Västeuropa	15,2	41	15,3	44	15,8	47
Sovjetunionen m.fl.	6,0	16	4,7	14	4,1	12
Total volym	37,2	100	34,8	100	33,7	100
Därav råolja	13,8	37	12,2	35	11,8	35

Den import som redovisas från Västeuropa är till helt övervägande del raffinerade produkter som baseras på råolja från Afrika och Mel-

lersta Östern. Dessa områden svarar alltså direkt eller indirekt för en långt större del av oljeimporten än som framgår av tabellen, uppskattningsvis 60—70 %. Andelen har under de senaste åren ökat.

Den inhemska raffineringkapaciteten har under en följd av år varit omkring 40 % av förbrukningen av oljeprodukter, vilket är en i jämförelse med andra industriländer mycket låg andel. Som framgår av tabell 3.2 varierar graden av inhemska raffinering starkt och är särskilt låg beträffande råvaror för petrokemisk industri, främst gasbensin (nafta) för framställning av eten, propen m. m.

Tabell 3.2 Sveriges försörjning med oljeprodukter år 1972 (milj. m³)

	Inhemska raffinering	Nettoimport	Förbrukning	Självförädlingsgrad i %
Motorbensin	1,7	2,2	3,8	45
Övriga drivmedel	0,9	1,9	2,9	32
Tunn eldningsolja	3,4	5,8	9,3	37
Tjock eldningsolja	5,2	8,3	13,5	39
Övriga energiprodukter	0,9	0,1	1,0	87
Petrokemiska varor	0,2	1,0	1,2	14
Totalt	12,4	19,4	31,7	39

I och med att Scanraff AB:s raffinaderi vid Brofjorden tagits i drift år 1975 har den svenska självförädlingsgraden ökat till ca 60 %. Alltjämt är dock importberoendet för vissa produkter stort. Detta gäller, förutom nafta, särskilt flygbensin, tunna eldningsoljor och lågsavliga tjocka eldningsoljor.

Den svenska raffinaderikapaciteten uppgår f. n. till drygt 20 milj. ton med följande fördelning:

Shell-Koppartrans, Göteborg	4,7
BP, Göteborg	5,0
Nynäs-Petroleum, Nynäshamn	2,6
Nynäs-Petroleum, Göteborg	0,3
Nynäs-Petroleum, Malmö	0,2
Scanraff, Lysekil	8,3
	21,1

AB Nynäs-Petroleum's raffinaderier i Göteborg och Malmö producerar huvudsakligen asphalt. Scanraff ägs av Oljekonsumenternas förbund (OK) och det amerikanska företaget Texaco, som förfogar över vardera 50 % av kapaciteten.

Samtliga bolag med raffinaderier i Sverige har ansökt om tillstånd enligt bl. a. 136 a § byggnadslagen till utbyggnad av den befintliga kapaciteten. Dessutom föreligger ansökningar från Oxelölager AB för ett raffinaderi i Oxelösund och från Statsraff AB för ett raffinaderi vid Brofjorden. En närmare redogörelse för sistnämnda projekt lämnas i det följande under avsnitt 5.

Den svenska oljemarknaden domineras av dotterföretag till fem av de stora internationella oljebolagen, nämligen Exxon (tidigare Esso), Shell, Texaco, BP och Gulf. Dessa bolag svarade år 1973 för ca hälften av råoljeproduktionen och ca 40 % av försäljningen i världen (exkl. statshandelsländerna). I Sverige uppgick deras marknadsandel samma år till drygt 55 %.

De två större svenskägda oljebolagen Nynäs-Petroleum och OK har en sammanlagd marknadsandel av ca 25 %. Dessa företag köper huvuddelen av sitt behov av råolja och raffinerade produkter från de internationella bolagen. Betydande kvantiteter eldningsolja importerar dock från Sovjetunionen.

Bolagens marknadsandelar varierar starkt för olika produkter. När det gäller bensin svarar de nämnda sju bolagen för över 90 % av försäljningen. Ett antal mindre företag har dock en betydande försäljning av eldningsolja. Beträffande tjockolja har dessa mindre oberoende företag ca 35 % av marknaden. Leveranserna sker till stor del i form av båtlastar till stora förbrukare.

Priserna på den svenska oljemarknaden följer mycket nära prisutvecklingen på världsmarknaden. Importen av råolja och praktiskt taget alla oljeprodukter är tullfri. Inga kvantitativa importrestriktioner tillämpas. Bestämmande för prissättningen är i första hand importkostnaden för den råolja som förädlas i raffinaderier inom landet och som i allmänhet baseras på relativt långsiktiga avtal, i viss mån även priserna på korttidsmarknaden för råolja och färdiga produkter i Rotterdam.

I samband med den internationella försörjningskrisen 1973—1974 skedde en kraftig höjning av importpriserna för oljeprodukter i Sverige, och den nya nivån har i stort sett blivit bestående. Uppgifterna i tabell 3.3 avser genomsnittliga produktinköpspriser för sex stora oljebolag i svensk hamn, exkl. skatter och avgifter. Som jämförelse anges det genomsnittliga råoljepriset för tre bolag med egna raffinaderier i Sverige.

Tabell 3.3 Inköspriser för vissa oljeprodukter i svensk hamn (kr./m³)

	3:e kv. 1972	3:e kv. 1973	1:a kv. 1974	3:e kv. 1975	4:e kv. 1975
Bensin 99 oktan	160	240	490	460	495
Eldningsolja 1	115	240	462	397	448
Eldningsolja 5					
Normalsvavlig	72	83	271	281	251
Lågsvavlig	82	109	291	322	304
Importpris c.i.f. för råolja	99	117	323	323	345

I samband med försörjningskrisen infördes i slutet av år 1973 högstpriser på flertalet oljeprodukter. Som komplement härtill upprättades ett clearingsystem med syfte att möjliggöra sådan import av betydelse för oljeförsörjningen som måste ske till priser som var högre än de

svenska högstpriserna utan att dessa högre priser slog igenom i den svenska prisnivån. Clearingsystemet avvecklades vid utgången av april 1974, sedan försörjningsläget hade förbättrats och de internationella priserna stabiliserats. Högstpriserna kom också att förlora i betydelse genom marknadsutvecklingen. Från juli 1975 råder fri prissättning på oljeprodukter. Statens pris- och kartellnämnd upprätthåller dock en övervakning av priserna på den svenska marknaden.

Värdet av den svenska nettoimporten av olja, som år 1972 uppgick till 3 300 milj. kr., ökade år 1973 till 4 500 milj. kr. och år 1974 till 10 900 milj. kr. Oljeimportens andel av det totala importvärdet uppgick dessa tre år till resp. 8,5 %, 9,6 % och 15 %.

4 Svenska Petroleum AB

I prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 388) anmäldes pågående överväganden inom Statsföretaggruppen angående bildandet av ett särskilt aktiebolag för att handha gruppens intressen på oljeområdet. I propositionen framhölls också att statens vattenfallsverk hade anmält intresse för att i ett senare skede ingå som delägare i bolaget och att överläggningar härom pågick mellan verket och LKAB. Bolaget bildades i juni 1975 under namnet Svenska Petroleum AB med LKAB som t. v. enda aktieägare. Aktiekapitalet uppgick till 1 milj. kr.

Statens vattenfallsverk har i skrivelse den 9 oktober 1975 hemställt om regeringens godkännande av ett konsortialavtal om samverkan genom det nybildade bolaget. Verket anför därvid följande.

Vattenfallsverkets intresse för ett deltagande i Svenska Petroleum bör ses mot bakgrund av ett under senare år ökat engagemang från verkets sida i oljeförsörjningsfrågor.

Statens vattenfallsverk och LKAB äger vardera 25 % av aktierna i Oljepropektering AB (OPAB) för inhemsk oljeletning och i Petroswede AB för oljeletning utomlands. Några olje- eller gasfynd av kommersiell betydelse har hittills inte gjorts av dessa bolag. För OPAB:s del anses emellertid utsikterna för kommersiella fynd goda under de fortsatta havsborrningarna i Östersjön från år 1976. Även Petroswede planerar nya borrningar. Om och när dessa oljeletningsbolag kommer till produktion äger aktieägarna på vissa villkor rätt att överta den på deras aktieandel belöpande produktionen. Staten har f. n. inte något lämpligt organ för att ha hand om sådan eventuell produktion för vattenfallsverkets och LKAB:s del.

Petroswede har i samband med sökandet efter lämpliga prospekteringsprojekt erbjudits förvärv av andelar i redan konstaterade fyndigheter, bl. a. i den brittiska delen av Nordsjön. Flera projekt som innebär deltagande i investeringarna i utbyggnad och i den följande utvin-

ningen har studerats av Petroswedé. Trots att de från kommersiell synpunkt är mycket intressanta har de befunnits så finansiellt krävande att intressenterna i Petroswedé inte har funnit möjlighet att inom detta bolags ram ta upp dem.

Ett par av dessa projekt är nu föremål för fortsatta studier inom Svenska Petroleum. Ett deltagande i utvinningsprojekt i Nordsjön kan enligt vattenfallsverkets mening komma att medföra både försörjningsmässiga och kommersiella fördelar jämfört med andra långsiktiga engagemang för oljeanskaffning.

Vattenfallsverket baserar f. n. ca en tiondel av sin elproduktion på olja. Oljeåtgången för elproduktion beräknas under det närmaste decenniet, frånsatt en nedgång under några år i slutet av 1970-talet, bli drygt 1 milj. årston under s. k. medelårsförhållanden. Under torrår fördubblas och under våtår halveras ungefärligen oljebehovet. Kostnaderna för vattenfallsverkets oljeinköp för att täcka behovet under medelårsförhållanden kan i nuvarande oljepriser anges till mellan 350 och 400 milj. kr. om året.

Vattenfallsverkets hittillsvarande inköspolitik har i stor utsträckning baserats på korttidsköp på den internationella oljemarknaden. Pågående strukturella förändringar inom den internationella oljehandeln i riktning mot ökat inflytande för statliga företag i olika producentländer och hanteringsled samt motsvarande minskat marknadsutrymme för de multinationella oljebolagen innebär att en sådan inköspolitik kan komma att medföra risker. En ändrad inköspolitik, som i ökad utsträckning baseras på långtidskontrakt, kan enligt vattenfallsverket antas bli nödvändig för att på sikt vidmakthålla säkerhet för leveranser. Möjligheterna att genomföra en sådan ny inköspolitik ökas vid ett samgående med andra, främst statliga, oljekonsumenter varigenom de större volymerna ger en bättre bas för en långsiktigt planerad inköpsverksamhet bl. a. med hänsyn till variationerna i vattenfallsverkets årsbehov. En sakkunnig för oljehandeln särskilt uppbyggd organisation torde enligt verkets bedömning vara en nödvändig förutsättning för att effektivt genomföra en sådan långsiktig inköpsplanering.

Vattenfallsverket har en betydande lagringskapacitet för tunna och tjocka eldningsoljor. Den förändrade marknadssituationen har lett till överväganden om ytterligare utbyggnad av verkets resurser för lagerhållning. Hittills har dessa överväganden stannat vid att olika lagerprojekt har tagits fram som beredskap för att snabbt genomföras om situationen så skulle kräva. Även andra statliga organ, däribland överstyrelsen för ekonomiskt försvar, har nu i uppdrag att se över och förstärka lagerhållningen av oljor. En samordning på oljelagringsidan inom den statliga sektorn bör enligt verket vara ägnad att minska de totala kostnaderna för lager och lagerhållning utan att försämra vare

sig den totala försörjningssäkerheten eller den för vattenfallsverket.

Sammanfattningsvis leder såväl vattenfallsverkets tidigare engagemang på oljeområdet som de förändrade allmänna marknadsförutsättningarna till ett behov av fördjupat engagemang inom oljehandeln. Verket har funnit ett samgående med LKAB i Svenska Petroleum vara den lämpligaste formen härför.

Mellan statens vattenfallsverk och LKAB har träffats ett konsortialavtal, varigenom verket under förutsättning av regeringens godkännande skall inträda som hälftendelägare i Svenska Petroleum. Avtalet reglerar i övrigt samarbetsförhållandena mellan de tilltänkta aktieägarna bl. a. i fråga om verksamhetens allmänna inriktning, ändringar i aktiekapitalet, överlåtelse av aktie, förvaltning och finansiering av verksamheten m. m.

Vattenfallsverket förutser att uppbyggnaden av bolagets organisation och verksamhet, i första hand för inköp och försäljning av olja, kommer att föranleda behov av ökning av aktiekapitalet under innevarande budgetår till 2 milj. kr. samt möjlighet till borgensåtaganden från aktieägarnas sida om sammanlagt 40 milj. kr. Det har förutsatts att aktieteckningen skall ske med 20 % överkurs för att medge uppbyggnad av reservfond, vidare att borgensåtagandena skall tecknas i proportion till aktieinnehavet i bolaget och att förstärkningen kan komma att behöva genomföras före årsskiftet 1975—1976.

Beroende på taktén i den fortsatta uppbyggnaden och upptagande av nya verksamhetsgrenar måste senare möjligheter förutsättas till ytterligare förstärkning av bolagets finansiella ställning. De vägar som i avtalet har anvisats härför är ökning av aktiekapital genom att intressenterna tecknar nya aktier samt delägarlån och borgen från intressenterna. Behovet av sådan finansiell förstärkning kan hösten 1975 inte överblickas med någon säkerhet.

Intressenterna har vidare förbundit sig att lämna tillskott av driftmedel för bolagets verksamhet. Härmed avses bli täckta administrativa kostnader i samband med bolagets uppbyggnad samt kostnader för marknadsundersökningar och objektstudier, innan bolaget kommer att kunna finansiera dessa kostnader med intäkter från den affärsmässiga verksamheten. Bolagets behov av tillskott beräknas bli av relativt ringa omfattning och avses för vattenfallsverkets del komma att bestridas med verkets driftmedel.

Sedan vattenfallsverket hade avgivit sin framställning, beslöt LKAB att, i avvaktan på regeringens ställningstagande, genom aktieteckning höja aktiekapitalet i Svenska Petroleum till 2 milj. kr. för att stärka bolagets finansiella ställning. Aktierna tecknades till 20 % överkurs.

5 Statsraff-projektet

I början av år 1974 inledde Statsföretag AB en förstudie beträffande ökad statlig verksamhet på petroindustrins område. I studien ingick såväl råoljeanskaffning och transporter som raffinering, petrokemisk verksamhet och marknadsföring av produkter. Som ett centralt led i studien ingick att kartlägga förutsättningarna för ett nytt raffinaderi vid Brofjorden. Valet av läge betingades av de gynnsamma transportekonomiska förhållandena och möjligheterna till samordning med utbyggnad av övrig petroindustri på Västkusten.

En inledande förprojektering av raffinaderiet genomfördes under år 1974. Den omfattade bl. a. förslag till processutformning, underlag för kommunens stadsplanearbete och ansökan om lokaliseringstillstånd. Från projektledningens sida lades också fram ett förslag till fortsatt arbetsprogram och budget för perioden den 1 januari 1975—den 1 april 1976.

I samband med redovisningen av förstudien framhölls från Statsföretags sida att de företagsekonomiska riskerna var stora för ett nytt svenskt raffinaderi. Projektet kunde väntas ge relativt låg lönsamhet, åtminstone så länge det internationellt råder överkapacitet i raffineringsledet. Statsföretag förutsatte med hänsyn till såväl företagsekonomiska bedömningar som Statsföretaggruppens omfattande investeringsprogram att staten skulle komma att ta på sig huvudansvaret för den fortsatta finansieringen av projektet.

Efter förslag i prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 527) anvisades för budgetåret 1975/76 36 milj. kr. som lån till Statsföretag för projektering av raffinaderi i Brofjorden. Avsikten härmed var att skapa underlag för en slutlig bedömning av projektet inför ett investeringsbeslut.

För projektarbetets genomförande bildade Statsföretag dotterbolaget Statsraff AB.

Regeringen lämnade den 29 maj 1975 tillstånd enligt 136 a § byggnadslagen för projektet. Ansökan om koncession enligt miljöskyddslagen prövas f. n. av koncessionsnämnden för miljöskydd.

Statsraff AB har i december 1975 lämnat en redovisning av projektarbetet. I sammanfattningen av Statsraffs rapport framhålls bl. a. följande.

Som projektets syfte anges att förstärka Sveriges försörjning med oljeprodukter genom att höja den för ett industriland låga självförsörjningsgraden på raffinaderiområdet.

Projektet har förberetts under en period, då omfattande och snabba förändringar skett inom hela världens oljeindustri. Den dominerande delen av världens tillgångar och löpande produktion av råolja har övertagits av producentländerna. En ny prisnivå för råolja har etablerats, samtidigt som reglerna för prissättning och skatteavräkning mellan producentländerna och oljebolagen förändrats.

På kort sikt råder en överkapacitet på tonnage för råoljetransporter och raffineringsindustri, som främst har orsakats av den djupa, internationella konjunkturnedgången. Överkapaciteten inom varvs- och råoljetransportområdet är mest påfallande, medan tidigare planerade raffinaderiutbyggnader i stor utsträckning har inställts. Vid ökade behov av oljeprodukter torde därför raffineringsledet komma att bli en begränsande faktor tidigare än råoljetransportledet.

Beträffande tillgången på råolja frambålls följande. Med hänsyn till reserver och till produktionsförmåga väntas inte någon brist på råolja under raffinaderiets livslängd. Det antas att ett svenskt statligt oljebolag skall kunna göra konkurrenskraftiga inköp av råolja även i jämförelse med de internationella oljebolagen.

Då den helt övervägande delen av världens råoljereserver finns vid Persiska viken bör en betydande del av råoljan till ett raffinaderi väntas komma från detta område. Vissa mängder lågsavlig olja kan väntas bli tillgängliga för raffinaderiet från Nordsjön och Afrika. Det definitiva råoljeprogrammet får anpassas till marknadsutvecklingen. En betydande flexibilitet i fråga om valet av råoljor har förutsatts vid projekteringen.

Inom projektet har en granskning skett av olika prognoser över världens energiförbrukning och pågående omställningar för att begränsa energiåtgången och påskynda övergången till andra energislag än olja. Granskningen visar, att möjligheterna till besparingar och snabb omställning till andra energislag är mer begränsade än vad som har antagits i de prognoser, som utarbetades under intryck av försörjningskrisen 1973—1974, t.ex. inom OECD. Skälen till att oljebehoven nu åter bedöms öka något snabbare än för något år sedan är främst brist på kapital och andra resurser för utbyggnad av alternativa energiförsörjningssystem i tidigare planerad omfattning.

Även i Sverige väntas oljeförbrukningen komma att öka. Detta innebär att landets låga självförsörjningsgrad inom raffinaderiområdet sjunker ytterligare. Oljeföretagens motiv för att bygga ut raffinaderikapaciteten har minskat på grund av de ändrade ägarförhållandena till råoljetillgångarna i de ledande producentländerna. Samtidigt krävs stora investeringar för att anpassa raffinaderiernas utrustning till ändringar i efterfrågemönstret, bl. a. snabbare växande behov av lätta produkter (bensin/nafta) än av tyngre (eldningsoljor). Även skärpta miljökrav (lägre blyhalt i bensinen, lägre svavelhalt i eldningsoljor) kräver omfattande investeringar i många äldre raffinaderier.

Tillförseln från nya projekt i producentländerna kan — om samtliga nu kända projekt förverkligas före år 1985 — väntas motsvara högst en tredjedel av väntad förbrukningsökning inom Västeuropa men stannar enligt rapporten troligen vid en fjärdedel av den totala ökningen.

Enligt rapporten löper Sverige risk att drabbas av en, i jämförelse med länder med en högre självförsörjningsgrad, ogynnsam prisnivå på olje-

produkter. Denna risk ökar successivt och kommer i början av 1980-talet att vara påtaglig. Om Förenade staterna samtidigt för att täcka där väntade bristlägen ökar importen av oljeprodukter från Västeuropa, torde allvarliga bristperioder med höga priser på marginella poster inte kunna undvikas.

I rapporten framhålls att en utbyggnad i Sverige skulle minska landets stora beroende av den internationella produktmarknaden. Detta skulle förstärka säkerheten i försörjningen under normala förhållanden vid olika marknadsstörningar. Samtidigt skulle genomslaget av prishöjningar vid knapphetslägen i den internationella marknaden dämpas. Vid olika former av fredskriser och även krigstillstånd skulle möjligheten att tillgodose landets behov av oljeprodukter förbättras. En utökad raffinaderikapacitet inom landet med en inriktning, som garanterar tillgång på råvaror för petrokemisk industri, skulle även underlätta den planerade utbyggnaden av denna industri i landet.

Vidare är det av miljöpolitiska skäl önskvärt att trygga tillgången på lågsavlig eldningsolja. Detta är en förutsättning för att det program för nedtrappning av svavelhalten i eldningsolja som har påbörjats skall kunna genomföras.

De angivna förutsättningarna beträffande råoljetillgång, marknadsituation och energipolitiska målsättningar har lett fram till följande utformning av raffinaderiet.

Projekteringsarbetet har baserats på en kapacitet av 7 milj. ton råolja per år. Produktionen har inriktats på lågsavlig eldningsolja och petrokemiska råvaror. Uttaget av nafta skall således kunna motsvara större delen av råvaruförsörjningen för den planerade nya krackningsanläggningen i Stenungsund. Vidare förutsätts en långtgående avsvavling av tjocka eldningsoljor. Raffinaderiets produktion har inriktats på de för viktiga samhällsfunktioner väsentliga produktslag som nu och på lång sikt annars måste importeras.

Raffinaderiet har projekterats med en flexibilitet, som möjliggör bearbetning av flertalet av de i marknaden förekommande råoljetyperna. En analys av ett flertal alternativa utformningar av raffinaderiet har visat att det saknas motiv i initialskedet för ökad konvertering från tyngre till lättare produkter eller för ökad avsvavling. Vid projekteringen har dock förutsetts att ytterligare processer skall kunna byggas till om marknads- eller råoljesituationen skulle förändras i framtiden.

Utformningen av raffinaderiet har skett med sikte på att nå lägsta möjliga miljöpåverkan. Med den långt gående rening som föreskrivits i lokaliseringstillståndet kommer utsläppet av svaveldioxid att kunna begränsas till ca 5 000 ton om året.

Raffinaderiets lokalisering vid Brofjorden har valts för att de gynnsamma förhållandena där ger möjlighet att nå största valfrihet och därmed större leveranssäkerhet samt lägre kostnader för råoljean-

skaffningen än andra lägen i Sverige. De beräknade transportekonomiska fördelarna för Brofjorden jämfört med en ostkustlokalisering är enligt rapporten betydande.

De fysiska förutsättningarna för djuphamnsberoende industri har motiverat att Brofjordensområdet i den fysiska riksplanen utpekats som tänkbart lokaliseringläge för s. k. miljöstörande industri, särskilt petroindustri. Mot denna bakgrund och i samband med det etableringstryck som i olika sammanhang har riktats mot området, har kommunen under flera år bedrivit ett planarbete i syfte att undersöka konsekvenserna av en förväntad industriutveckling. Detta har enligt rapporten lett till en god kommunal beredskap för projektet.

Tillstånd och planunderlag, som är nödvändiga för projektets genomförande, har förberetts så att en byggstart år 1976 och ett färdigställande under år 1980 skall vara möjligt. Den permanenta organisationen bedöms vid normal drift fr. o. m. år 1980 kräva ca 430 personer.

Beräknade företagsekonomiska bedömningen av projektet framhålls i rapporten följande.

Kapitalbehovet för anläggningen har beräknats till 2 800 milj. kr. i löpande priser, vartill kommer rörelsekapital m. m. med ca 1 000 milj. kr.

Kostnaderna för raffinerade produkter domineras av råvaru- och kapitalkostnader. Storleksordningen på de årliga kostnaderna vid fullt kapacitetsutnyttjande och 1979—1980 års prisnivå blir för råolja 3 000 milj. kr., för transporter 500 milj. kr., för raffinaderiets driftskostnader 175 milj. kr. och för kapital 700 milj. kr.

Raffineringsbranschen har drabbats hårt av den allmänna konjunkturunedgången och reaktionerna på de kraftigt höjda råoljepriserna. Enligt rapporten arbetar samtidigt nästan samtliga raffinaderier i Västeuropa i dag med kraftigt reducerad kapacitet och med en marginal mellan intäkt för försålda produkter och kostnad för råolja som innebär otillräcklig kostnadstäckning.

Enligt rapporten visar jämförelser med andra raffinaderier att det aktuella projektet är fullt konkurrensmässigt vad gäller lokalisering, transportkostnader och teknisk utformning. I relation till befintliga raffinaderier belastas projektet med en avsevärt högre anläggningsinvestering, vilket troligen medför en låg lönsamhet under projektets första år.

I rapporten framhålls att råoljeanskaffning, transporter samt distribution och försäljning av produkter från raffinaderiet planeras i samarbete med Svenska Petroleum AB. Importen av produkter till Sverige är ungefär dubbelt så stor som raffinaderiets kapacitet. Detta innebär att samtliga aktuella produkter kan avsättas inom landet utan att importbehoven helt bortfaller. De helt övervägande volymerna antas kunna finna avsättning hos från försörjningssynpunkt viktiga förbrukningsområden, t. ex. statliga och kommunala organ och tyngre industri.

Avslutningsvis framhålls att raffinaderiprojektet tekniskt, organisatoriskt och tillståndsmässigt har förberetts så att ett omedelbart beslut om genomförande från dessa synpunkter är möjligt.

Statsföretag AB har i skrivelse den 17 december 1975 anfört följande.

Statsföretag saknar ekonomiska och finansiella resurser för att genomföra raffinaderiprojektet. Vidare konstateras att projektet är riskfyllt främst av följande skäl. Höga kapitalkostnader jämfört med andra raffinaderier försämrar konkurrenskraften främst under de första driftsåren. Vidare kan överskott på raffinaderikapacitet för västeuropeiska behov förutses bestå en bit in på 1980-talet. Detta kan leda till att full kostnadstäckning inte kan erhållas. Härtill kommer att priskontrollerande åtgärder kan förmodas försämra lönsamheten även under perioder med goda avsättningsförhållanden. Ytterligare något år behövs för utredningar och åtgärder på marknadssidan.

Enligt Statsföretag kan emellertid dessa stora risktaganden åtminstone delvis minskas genom att ett beslut förankras i en kommersiell verksamhet inom Svenska Petroleum, OPAB och Petroswede. Ett beslut om att bygga ett raffinaderi bör därför enligt Statsföretag föregås av intensifierade satsningar på verksamheterna inom dessa företag.

6 Prospektering

6.1 Oljeprospektering AB

Oljeprospektering AB (OPAB) bildades år 1969 för att prospektera efter olja och naturgas i Sverige och på angränsande delar av kontinentalsockeln (prop. 1968: 51, SU 1968: 86, rskr 1968: 24). Staten äger hälften av aktierna genom vattenfallsverket och LKAB. Övriga delägare är f. n. tio industri- och kraftföretag. OPAB har erhållit koncessioner för vissa landområden i Malmöhus, Kristianstads, Kalmar och Gotlands län. Dessutom har bolaget fått undersökningstillstånd för hela den svenska kontinentalsockeln, utanför ostkusten dock inte norr om 59:e breddgraden. Dessa koncessioner och tillstånd gäller en tid av åtta år från den 27 juni 1969. Bolaget är skyldigt att under koncessionstiden utföra arbeten till en sammanlagd kostnad av minst 150 milj. kr.

Förhållandet mellan intressenterna regleras genom ett konsortialavtal. Enligt avtalet skall intressenterna i proportion till sina andelar av aktiekapitalet tillskjuta de medel som behövs för bolagets verksamhet för att fullfölja de förpliktelser som åvilar bolaget enligt gällande koncessioner och tillstånd. För vattenfallsverkets del utgår bidragen av driftmedel.

OPAB har den 11 februari 1976 avgett en redogörelse för undersökningsarbeten under perioden juli—december 1975.

Verksamheten under perioden har omfattat djupborrningar och seismiska mätningar på Gotland samt kompletterande seismiska mätningar i Östersjön i vissa områden öster och söder om Gotland. Vidare har utvärderingarna av mätningarna under år 1974 i Östersjön fortsatt. Resultaten skall ligga till grund för det borrhållsprogram till havs som skall genomföras under år 1976.

Borrningarna på Gotland har pågått under hela perioden och totalt har 19 borrhål borrats, huvudsakligen på södra och sydöstra delen av ön.

Samtliga borrningar har utförts på ordoviciska revbildningar. I flertalet av de under perioden borrhåll har spår av olja påträffats. Porositeten och även permeabiliteten i de påträffade revbildningarna har dock i flera fall visat sig vara låg.

Fram t. o. m. den 31 december 1975 har 2 031 m³ råolja producerats från åtta borrhål. De största fynden har gjorts vid Bonsarve, Grunnet och Hamra. Av totalkvantiteten har ca 1 600 m³ producerats under andra halvåret 1975. Leveranser av råolja har gjorts till AB Nynäs-Petroleum.

I och med utgången av år 1975 har OPAB utfört undersökningar till en bedömd kostnad av ca 146 milj. kr. varav ca 24 milj. kr. under år 1975. Av tabell 6.1 framgår hur dessa kostnader fördelar sig på olika typer av undersökningar och på de geografiska områden, där OPAB f. n. har koncessioner eller undersökningstillstånd.

Tabell 6.1 Kostnader för OPAB:s verksamhet 1969—1975 (milj. kr.)

	Geofysiska mätningar	Djup- borrning	Summa
Skåne	14,2	17,8	32,0
Gotland	7,8	32,1	39,9
Öland	—	1,4	1,4
Kattegatt, Öresund, Östersjön	23,7	30,1	53,8
Summa prospektering	45,7	81,4	127,1
Administration m. m.			19,3
Summa			146,4

Inom ramen för dessa kostnader har utförts bl. a. 96 borrhål på land och 10 borrhål till havs.

Bolaget har således genomfört huvuddelen av den arbetsförpliktelse som är fastställd i gällande koncessioner och tillstånd.

OPAB framhåller att det inom koncessionsområdet kvarstår delar som kräver fortsatta undersökningar innan sannolikheten för kommersiell förekomst av olja eller gas kan bedömas. Det gäller främst Gotland och havsområdena däromkring, havsområden söder om Skåne samt i Kattegatt och slutligen vissa delar av nordvästra Skåne. På Got-

land, där de hittillsvarande oljefynden gjorts, har de första 34 borrhningarna huvudsakligen varit s. k. stratigrafiska borrhningar för att skaffa geologisk information. De sista 44 borrhningarna, som har koncentrerats till den södra delen av ön, har lokaliserats med hjälp av resultaten från de seismiska mätningarna. Härvid har sju fynd gjorts vilket innebär ett fynd på drygt sex borrhningar.

Borrhningarna på Gotland avbröts vid årsskiftet, vilket har gjort det möjligt att nu sammanställa och utvärdera det hittillsvarande resultatet av borrhningar och seismiska mätningar.

Beslut har fattats om ett borrhprogram till havs i Östersjön i området kring Gotland under år 1976 inom ramen för en beräknad kostnad av 26 milj. kr. Detta innebär att tillskott av medel behövs från aktieägarna utöver den ursprungliga arbetsförpliktelsen 150 milj. kr.

6.2 Petroswede AB

Petroswede AB bildades år 1973 med uppgift att prospektera efter olja och naturgas utomlands (prop. 1973: 112, NU 1973: 49, rskr 1973: 184). Staten äger genom vattenfallsverket och LKAB hälften av aktierna. Övriga intressenter är de svenskägda oljebolagen Nynäs-Petroleum och OK samt ASEA, KemaNord och Salén-koncernen.

Förhållandet mellan intressenterna regleras genom ett konsortialavtal. Enligt avtalet skall intressenterna i proportion till sina andelar i aktiekapitalet skjuta till de medel som behövs för verksamheten intill ett totalt belopp av 100 milj. kr. För vattenfallsverkets del utgår bidragen av driftmedel.

Petroswede har den 11 februari 1976 avgett en redogörelse för bolagets hittillsvarande verksamhet och nuvarande situation.

Under år 1975 genomfördes borrhning av ett hål i den brittiska delen av N o r d s j ö n till en kostnad av 13 milj. kr. Olja eller gas påträffades inte. Projektet gav emellertid *Petroswede* betydande erfarenheter och informationer av värde för fortsatt verksamhet i Nordsjön.

Under år 1975 ingick bolaget avtal om övertagande av 20 % intresseandel i en koncession som omfattar fem block i den norska sektorn av Nordsjön. *Petroswede* kommer i samband härmed att delta i borrhning av två hål i området under första halvåret 1976 med en beräknad kapitalinsats av 15 milj. kr. Genom en aktiv prospekteringsinsats i denna form har *Petroswede* bedömt att efter hand förbättrade förutsättningar kommer att uppstå för framtida svenskt deltagande även i andra norska områden av intresse.

Under år 1975 har *Petroswede* fortsatt att införskaffa och bearbeta geologiska och seismiska informationer för utvärdering av vissa inte licensbelagda områden i den brittiska sektorn. Bolagets strävan har därvid varit att skapa underlag för eventuellt deltagande i den från

brittisk sida till år 1976 aviserade s. k. femte anbudsronden avseende nya koncessioner.

Inom övriga områden bedriver Petroswede prospektering bl. a. i Egypten, där bolaget år 1974 erhöi en koncession. Prospekteringsarbetet under år 1975 i form av seismiska mätningar har genomförts planerligt. Borrning av ett första hål planeras under år 1976. Preliminära indikationer finns på flera borrhållsstrukturer med oljepotential. Bolaget bedömer därför att en effektiv utvärdering av området kan komma att motivera insatser till högre kostnader än de kontraktssenliga minimiåtagandena 25 milj. kr. under åren 1975—1978. Möjligheterna att avyttra viss intresseandel genom s. k. farm-out sonderas, varigenom ytterligare riskspridning kan uppnås och Petroswedens kapitalinsatser reduceras.

Vidare har Petroswede förvärvat 50 % intresse i ett koncessionsområde på land i Tunisien. Seismiska mätningar har genomförts under året med preliminärt positiva resultat. Underlag för beslut om borrhållsprogram kommer att föreligga under år 1976, varefter borrhållningar kan bli aktuella åren 1977—1978. Petroswedens kontraktssenliga minimiåtaganden utgör 15 milj. kr. under åren 1975—1977.

Petroswede deltar vidare i ett internationellt konsortium, som preliminärt har tilldelats tre block på den irländska kontinentalsockeln. Bolagets intresseandel är 17 %. Definitiv koncession förväntas under första halvåret 1976, varefter seismiska mätningar samt borrhållning av ett hål planerats för åren 1976—1977.

Beträffande bolagets nuvarande situation framhålls följande. Efter två och ett halvt års verksamhet har Petroswede slutfört ett projekt och påbörjat engagemang i ytterligare fem projekt. Riskspridningen har successivt förbättrats men den är alltjämt starkt begränsad. T. o. m. år 1975 har ca 40 milj. kr. förbrukats. Återstoden av den hittills beslutade kapitalramen 100 milj. kr. är disponerad för att genomföra bundna åtaganden under åren 1976—1977 och för att vidmakthålla nuvarande organisation t. o. m. år 1977.

Bolaget anger följande fördelning av kostnader under perioden 1973—1978 (milj. kr.):

Utfall			Prognos			Summa
1973	1974	1975	1976	1977	1978	
1,0	4,5	35,5	42,5	15,5	1,0	100

Bolagets genomsnittliga intressandel i inledda projekt utgör f. n. 52 %. Under förutsättning bl. a. att bolagets intresseandelar reduceras kan deltagande i maximalt 10—11 borrhåll påräknas inom tillgänglig kapitalram. Mot bakgrund av internationell resultatstatistik kan konstateras, att

en totalinsats av denna storleksordning inte ger tillfredsställande sannolikhet för ett ekonomiskt drivvärt fynd som representerar oljeproduktion av signifikativ omfattning från försörjningssynpunkt.

Å andra sidan framhålls att Petroswedens initialinsats under gynnsamma omständigheter kan ge god ekonomisk utdelning. Den har vidare gett och kommer att ge värdefull bransch erfarenhet. Petroswede har härigenom etablerat en viss position på prospekteringsmarknaden, vilket i förening med ett stort antal kontakter och tekniskt kunnande erbjuder goda förutsättningar för fortsatt deltagande i tekniskt och ekonomiskt intressanta projekt.

7 Vissa naturgasfrågor

7.1 Inledning

I prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 213 och 392) om energihushållning m. m. redovisades vissa frågor rörande naturgas. Det framhölls att förutsättningarna för en introduktion av naturgas på den svenska marknaden har varit föremål för ett betydande intresse under de senaste åren. Ett särskilt bolag — Östgas AB — bildades våren 1973 för utredningssamarbete beträffande import av naturgas från Sovjetunionen (prop. 1973: 112, NU 1973: 49, rskr 1973: 184). Delägare i bolaget är dels statens vattenfallsverk, dels ett antal kommunala och enskilda företag. Bolaget utförde år 1973 förprojektering av en naturgasledning från finsk till svensk kust. Samma år tillkallades också en delegation (I 1973: 03) med uppgift att samordna den svenska utrednings- och förhandlingsverksamheten m. m. avseende import av naturgas till Sverige.

I propositionen anmäldes vidare att Nordiska ministerrådet (industriministrarna) hade uppdragit åt den nordiska ämbetsmannakommittén för industri- och energipolitik att göra förberedande undersökningar resp. aktualisera tidigare material rörande tre konkreta frågor, nämligen möjligheterna att utnyttja naturgas från den norska kontinentalsockeln i Nordkalottområdet för bl. a. industriella ändamål, möjligheterna att anlägga en överföringsledning från eventuella fynd utanför Mörekusten till Osloområdet och Mellansverige samt möjligheterna att utnyttja gas från eventuella nya fynd i Nordsjön med ilandföring av gasen på Jylland och överföring till Sverige och eventuellt Norge. En första avrapportering skulle ske före utgången av år 1975.

Slutligen framhölls att införandet av naturgas även i begränsad omfattning kunde komma att innebära vissa finansieringsproblem. Den statliga kreditgaranti intill ett belopp av 2 000 milj. kr. som hade förordats i propositionen i syfte att underlätta finansieringen av utvinning m. m. av råolja, kol och naturgas skulle såvitt avsåg naturgasprojekt

kunna utnyttjas för finansiering av såväl rörledningar som fartyg och anläggningar för import av flytande gas (LNG).

7.2 Naturgasdelegationens skrivelse

Naturgasdelegationen har den 18 juni 1975 lämnat en redogörelse för det aktuella utredningsläget m. m. på naturgasområdet.

Delegationen erinrar till en början om att det svenska intresset för naturgas väcktes under den senare delen av 1960-talet och att flera utredningar — bl. a. 1968 års utredning (Fi 1969: 49) om rörtransport av olja och gas — genomfördes under åren omkring 1970 för att utröna förutsättningarna för introduktion av gas i Sverige. Sonderande förhandlingskontakter kom så småningom till stånd genom det av Sydsvenska Kraft AB och vissa Skånekommuner samägda AB Sydgas för leverans från Nordsjön till avsättningsmarknader i södra Sverige och sedermera genom Östgas AB för leverans från Sovjetunionen till avsättningsmarknader i östra Mellansverige.

Delegationen har i samarbete med de båda nämnda bolagen och med Svenska Gasföreningens naturgasråd sökt vidga kunskapen om de förutsättningar som kan anses gälla för en introduktion av naturgas i Sverige. Särskild vikt har därvid lagts vid att söka klara ut de prismässiga förutsättningarna. Delegationen konstaterar att hittills bedrivna utredningar, undersökningar och förhandlingar numera har förts fram till ett sådant stadium att det krävs särskilda ställningstaganden om naturgasfrågan skall kunna föras vidare mot en naturgasintroduktion i Sverige.

En svensk marknad för naturgas måste, framhåller delegationen, förutsättas bli baserad på import av rörtransporterad gas från produktionsområden i Nordsjön och/eller på anslutning till etablerade transmissions-system från mera avlägsna produktionsområden, i första hand Sovjetunionen. Ett på rörtransporter baserat försörjningssystem kan också behöva kompletteras med fartygstransporterad LNG.

Detta leder till krav på samordning mellan olika delmarknader och tillförselprojekt. Bl. a. bör i undersökningar och förhandlingar olika försörjningsmöjligheter kunna hållas öppna även om deras eventuella förverkligande ligger åtskilda i tiden. Kravet på samordning gäller också i förhållande till marknadsförutsättningarna i omkringliggande länder, i första hand de nordiska.

Säker kunskap om de prismässiga förutsättningarna kan vinnas först genom reella förhandlingar om leveranser av fixerade kvantiteter. Sådana förhandlingar har det hittills inte varit möjligt att driva från svensk sida. Gjorda undersökningar och utredningar pekar emellertid på att betalningsförmågan hos potentiella svenska naturgasmarknader väsentligt understiger de priser på levererad gas som kan härledas ur leverantö-

rernas sannolika prisanspråk. Även om detta prisgap på längre sikt kan tänkas krympa något kommer en del därav sannolikt att finnas kvar under överskådlig tid som ett hinder mot frivillig övergång till naturgas.

Enligt delegationens bedömning kan naturgasfrågan inte föras stort längre än vad som redan har skett inom ramen för nuvarande organisation. Kommunala och enskilda företag som har varit delaktiga i hittillsvarande utredningsarbete har anmält intresse för en fastare organisatorisk uppbyggnad och kraftsamling till förmån för en introduktion av naturgas i Sverige. Tanken på ett naturgasbolag omfattande samtliga potentiella marknader i landet har därvid tagits upp. Intresset för att medverka i bildandet av ett sådant bolag och för att ikläda sig de förpliktelser och kostnader som är förenade med en mer kommersiellt inriktad undersöknings- och utredningsverksamhet görs emellertid beroende av möjligheterna till samhällligt stöd. Medverkan från samhällets sida behövs dels för att neutralisera det tidigare nämnda prisgapet mellan naturgas och olja, dels för att lösa finansieringsproblemen i samband med att ett naturgasprojekt skall genomföras.

Delegationen delar uppfattningen att den kraftsamling som krävs för att behövliga utredningsresurser skall kunna uppbådas bäst främjas genom bildandet av ett bolag för hela den svenska naturgasmarknaden. Delegationen är också av den mening att introduktion av naturgas inte tycks kunna förverkligas med mindre än att stöd från samhällets sida ställs i utsikt.

Mot denna bakgrund rekommenderar delegationen att förhandlingar tas upp om bildande av ett aktiebolag för hela den potentiella naturgasmarknaden i Sverige och att i detta sammanhang även frågor om pris- och finansieringsstöd tas upp.

7.3 Statens vattenfallsverks skrivelse

Med anledning av naturgasdelegationens skrivelse har förhandlingar tagits upp mellan vattenfallsverket och Svenska Gasföreningen om samarbete för att planera, samordna och vidta åtgärder i syfte att främja landets försörjning med naturgas. Förhandlingarna har lett till en överenskommelse om bildande av ett aktiebolag för ändamålet. Den närmare innebörden av överenskommelsen framgår av ett mellan vattenfallsverket och Svenska Gasföreningens Service AB (SGFS) ingånget konsortialavtal och en till avtalet fogad bolagsordning. Avtalet blir för vattenfallsverkets del bindande först genom regeringens godkännande. I skrivelse den 9 februari 1976 har verket hemställt om godkännande av avtalet.

Det nya bolaget skall enligt avtalet ha till uppgift att

1. i samråd med berörda myndigheter och företag utreda och klarlägga villkoren för inköp av naturgas,

2. i samråd med berörda myndigheter och företag utreda och klarlägga möjligheterna till försäljning av naturgas inom landet,
3. utreda förutsättningar och kostnader för transport och lagring av naturgas samt för eventuellt erforderliga transiteringar,
4. framlägga förslag till statsmakterna om inköp, försäljning, transport och lagring av naturgas,
5. i övrigt engagera sig i sådan verksamhet som står i överensstämmelse med bolagets syften.

Kostnaderna för bolagets löpande verksamhet har för perioden till utgången av år 1977 beräknats till 1 milj. kr. och skall täckas genom bidrag från parterna i förhållande till deras andelar i aktiekapitalet till den del de inte täcks genom intäkter från bolagets verksamhet. Beslut av styrelsen om större ekonomiska engagemang utöver nämnda kostnader för bolagets löpande verksamhet liksom om hur kostnaderna för sådana engagemang skall fördelas mellan parterna kräver fyra femtedels majoritet. Detta gäller även vid väsentlig utvidgning av verksamheten, t. ex. för inköp av naturgas, byggande av rörledningar för transport av naturgas eller av anläggning för mottagande av naturgas. Part som inte biträder sådana beslut skall under vissa förutsättningar ha rätt att sex månader efter uppsägning utträda ur avtalet.

Bolaget skall snarast ta upp förhandlingar med AB Sydgas om delägarskap med 51 % i det sistnämnda bolaget. Bolaget skall vidare verka för och vara berett att på motsvarande villkor delta i andra regionala företag för inköp, distribution och lagring av naturgas.

Bolagets aktiekapital skall vara lägst 100 000 kr. och högst 300 000 kr. och skall fördelas med 51 % på vattenfallsverket och 49 % på SGFS. Vid bolagsstämma får aktieägarna rösta för det fulla antalet aktier de företräder. Till skydd för parterna har i bolagsordningen föreskrivits att aktie som har övergått till någon som inte förut är aktieägare skall hembjudas aktieägarna i bolaget. Parterna har dessutom i avtalet förbundit sig att inte bjuda ut eller anta anbud på aktiepost förrän medparten haft tillfälle att ta ställning till om han önskar förvärva aktieposten ifråga.

Utan hinder av hembudsbestämmelserna äger dock SGFS efter samråd med den statliga delägaren att överlåta sina aktier till sådana kommuner och industriföretag som har betydande intressen inom gasförsörjningen och som är medlemmar i Svenska Gasföreningens naturgassektion.

Bolagets styrelse skall bestå av fem ordinarie ledamöter och fyra suppleanter. En av ledamöterna, tillika ordförande i styrelsen, och en suppleant skall utses av chefen för industridepartementet. Två ledamöter och en suppleant skall utses på förslag av vattenfallsverket samt två ledamöter och två suppleanter på förslag av SGFS.

Avtalet gäller för tiden t. o. m. den 31 december 1979. Om upp-

sägning inte sker senast ett år före avtalstidens utgång förlängs avtalet automatiskt med fem år i taget.

Som förutsättning för avtalets giltighet gäller för SGFS:s del att SGFS:s bidrag till bolaget blir avdragsgillt från beskattningssynpunkt för SGFS.

Utöver vad som framgår av konsortialavtalet är vattenfallsverket och SGFS överens om att det nya bolagets verksamhet inledningsvis skall administreras av SGFS.

Vidare anser parterna att verksamheten inom Östgas AB torde kunna läggas ner och i kvarvarande delar föras över till det nya bolaget eftersom den med Östgas AB avsedda verksamheten numera i huvudsak har slutförts. Någon reorganisation av Östgas AB till ett mera kommersiellt inriktat företag synes f. n. inte aktuell. Enligt det konsortialavtal som ligger till grund för Östgas AB skall bolaget träda i likvidation om överenskommelse om nytt konsortialavtal för fortsatt samarbete inte har träffats före den 1 januari 1978.

7.4 Nordiska utredningar

I enlighet med sina uppdrag har två arbetsgrupper inom nordiska ämbetsmannakommittén för industri- och energipolitik lagt fram rapporter om dels möjligheterna att utnyttja naturgas från den norska kontinentalsockeln i Nordkalottområdet för bl. a. industriella ändamål, dels förutsättningarna för ett inom Norden gemensamt utnyttjande av naturgas baserat på ilandföring av gasen på Jylland eller i Möre. Rapporterna har i februari 1976 publicerats med benämningen Nordiske naturgasudredninger (NÜ 1976: 1).

I förstnämnda rapport framhålls att Nordkalottområdet med sin fåtaliga och spridda befolkning ger dåligt underlag för utnyttjande av naturgas i större omfattning. Ilandföring och avsättning av gas från eventuella fynd på den nordnorska kontinentalsockeln skulle emellertid kunna motivera utbyggnad av industrier med särskilt stora energibehov och av petrokemisk industri som använder naturgas som råvara i produktionen. En sådan industriell utbyggnad bör till övervägande del ske i Norge i närheten av ilandföringsplatsen. Verkningarna i övriga delar av Nordkalottområdet bedöms bli begränsade.

Produktion och ilandföring av naturgas samt utbyggnad av ett rörledningssystem uteslutande i syfte att försörja de svenska och finska delarna av Nordkalotten med gas anses inte realistiskt. Endast större rörtransportprojekt med transitering genom Nordkalotten för huvudsaklig avsättning längre söderut kan tänkas erbjuda alternativ som kan få väsentlig betydelse även för dessa områden. Det är ett projekt som fordrar detaljerade och tidskrävande förstudier och som måste planeras av de berörda länderna gemensamt. Vissa av dessa förberedelser måste

vara vidtagna redan när eventuella naturgasförekomster utanför Nord-norge blir upptäckta. I annat fall är det risk för att förseningen i sig själv blir ett hinder för projektets genomförande.

I den senare rapporten redovisas leveransförutsättningar, avsättningsmöjligheter och ett antal tänkbara alternativ för rörledningssystem samt investerings- och transportkostnader för dessa. I rapporten framhålls att de nordiska länderna ligger tämligen väl placerade i förhållande till gasproduktion i Nordsjön söder om 62:a breddgraden eftersom ilandföring av gas via Jylland inte erbjuder några oöverstigliga tekniska problem. Sådan gasproduktion kommer å andra sidan antagligen att bli starkt efterfrågad på de stora marknaderna på kontinenten och i Storbritannien med väl utbyggda gasdistributionsnät. Vid eventuella gasfynd på den norska kontinentalsockeln norr om 62:a breddgraden kommer de nordiska länderna att vara naturliga marknader för rörtransporterad gas. Det kan emellertid visa sig fördelaktigare att transportera denna gas nedkyld som LNG, i vilket fall samma marknader som för Nordsjögasen och kanske även andra marknader kommer att stå till buds.

I rapporten konstateras vidare att de avgörande ekonomiska förutsättningarna för att genomföra samnordiska gassystem blir beroende mindre av transportekonomiska förhållanden än av pris-, volym- och andra förhandlingsmässiga villkor för leveranser och avsättning av naturgas. Rapporten mynnar ut i slutsatsen att regeringarna i de nordiska länderna bör rekommenderas att vidta lämpliga åtgärder för att klarlägga för och öka beredskapen att ta emot och avsätta naturgas.

8 Föredraganden

8.1 1975 års riktlinjer för oljepolitiken

I prop. 1975: 30 om energihushållning m. m. redogjorde jag (bil. 1 s. 380—385) för min syn på statens uppgifter på oljeområdet mot bakgrund av de ändrade förhållandena på oljemarknaden efter 1973—1974 års kris. Jag påvisade därvid ett behov av ökat direkt statligt engagemang inom oljehantering. Detta gällde speciellt de från försörjningsynpunkt vitala leden råoljeanskaffning, raffinering och lagring. Jag framhöll att utvecklingen kunde komma att medföra krav på insatser även i transport- och distributionsleden. Det vidgade statliga engagemanget inom oljehantering borde ytterst syfta till en kraftigt ökad nationell kontroll över vår oljeförsörjning. En sådan kontroll utgjorde enligt min mening ett nödvändigt inslag i en långsiktig energipolitik mot bakgrund av såväl oljans dominerande roll för vår totala energitillförsel som osäkerheten beträffande den framtida marknadsutvecklingen.

Riksdagen (NU 1975: 30, rskr 1975: 202) hade intet att erinra mot

vad jag sålunda hade anfört beträffande de allmänna riktlinjerna för den statliga oljepolitiken.

Efter förslag i nämnda proposition fattade riksdagen beslut om att införa en statlig garanti för oljeutvinning m. m. Syftet härmed var i första hand att underlätta finansieringen av investeringar i utvinning av oljetillgångar av väsentlig betydelse från svensk försörjningssynpunkt. Vidare anvisades medel till Statsföretag AB för projektering av ett nytt raffinaderi vid Brofjorden. Parallellt med dessa åtgärder inleddes våren 1975 inom Statsföretaggruppen arbetet med att bygga upp ett statligt oljehandelsföretag.

De oljepolitiska åtgärder som vidtogs våren 1975 var således av förberedande karaktär. Det gällde i första hand att skapa ett bättre underlag för framtida beslut rörande den statliga verksamheten på oljeområdet. Den närmare inriktningen av denna verksamhet lämnades emellertid öppen, liksom frågor om verksamhetens organisation och finansiering.

Det fanns flera skäl för detta. Läget på den internationella oljemarknaden var efter 1973—1974 års kris fortfarande mycket oklart, bl. a. när det gällde den viktiga frågan om de multinationella oljebolagens framtida roll. För vårt lands del stod flera frågor öppna. En sådan fråga var möjligheterna att snabbt skapa en ny grund för vår oljeförsörjning genom bilaterala överenskommelser med oljeproducerande länder. Vidare pågick diskussioner om samarbete mellan staten och olika företag på den svenska marknaden med anledning av planerna på en utbyggnad av raffinaderikapaciteten. Frågan om de fortsatta insatserna på oljeprospekteringsområde var inte mogen för ett beslut, beroende bl. a. på att möjligheterna till svenska insatser i främst Nordsjön måste klarläggas.

Under det gångna året har ökad klarhet nåtts beträffande förutsättningarna för den statliga verksamheten på oljeområdet. De arbeten som har bedrivits inom Statsföretaggruppen i samarbete med statens vattenfallsverk har gett ett väsentligt fastare beslutsunderlag särskilt när det gäller de kommersiella delarna av verksamheten.

Jag avser att i det följande lägga fram vissa förslag rörande den statliga verksamheten på oljeområdet. Förslagen syftar bl. a. till att stegvis bygga upp en effektiv organisation, varvid insatserna bör koncentreras till områden där de försörjningspolitiska intressena har speciell tyngd. Jag vill emellertid understryka att dessa förslag inte innebär att verksamheten ges sin slutliga inriktning och form. Åtskilliga frågor rörande såväl den internationella utvecklingen som förhållandet till olika parter på marknaden behöver klarläggas. Den statliga verksamheten bör därför byggas upp på ett sätt som medger snabb anpassning till ändrade förhållanden utom och inom landet.

8.2 Den internationella oljemarknaden

Utvecklingen på den internationella oljemarknaden är bestämmande för vårt lands oljeförsörjning. Detta är en given utgångspunkt för den statliga verksamheten på området. I prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 375—380) tecknade jag en bild av läget såsom det framstod efter 1973—1974 års försörjningskris och efter de stora omvälvningar i fråga om priser och marknadsförhållanden som skedde i samband med krisen. Jag framhöll därvid bl. a. följande.

Genom höjningen av oljeprisnivån och den därav betingade minskade efterfrågan i världen framstod den fysiska tillgången på råolja inte som något problem på kort och medellång sikt. Det vållade emellertid svårigheter att bedöma på vilka villkor oljan skulle komma att ställas till förfogande för konsumentländerna. De stora oljeproducerande länderna inom Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC) strävade efter att hålla oljepriserna på fortsatt hög nivå, om nödvändigt genom begränsningar i utbudet. Dessa länder siktade också till att överta de stora multinationella oljebolagens tillgångar i råoljeproduktionsledet. I flertalet länder hade också nationella oljebolag upprättats med planer på såväl försäljning av råolja som raffinering, transporter m. m.

För de stora oljebolagen innebar, framhöll jag vidare, denna utveckling försämrade möjligheter att upprätthålla råoljeleveranserna, särskilt i krissituationer. Det kunde också förväntas att bolagens lönsamhet skulle försämrats och att de skulle få svårigheter att finansiera investeringar i bl. a. raffinering och distribution på konsumentländernas marknader.

Jag drog därav två allmänna slutsatser beträffande statens uppgifter på oljeområdet. För det första borde staten genom olika åtgärder söka begränsa den svenska oljeförsörjningens sårbarhet genom att anpassa den till de ändrade marknadsförhållandena. Som en möjlig väg angav jag direkta överenskommelser med producentländer, såväl OPEC-länder som andra länder. Som en andra uppgift för staten angav jag att svara för vissa kapacitetsutbyggnader inom bl. a. raffinering som framstod som önskvärda från nationell försörjningssynpunkt men som oljebolagen saknade möjligheter att genomföra.

Dessa bedömningar våren 1975 av den internationella marknadsutvecklingen och av dess innebörd för svensk del har enligt min mening i stort sett bekräftats. På flera punkter har utvecklingen under det senaste året gått i den riktning som förutsågs. Det finns dock anledning att i dag komplettera och nyansera den bild som gavs i prop. 1975: 30 i vissa hänseenden. Jag vill i detta sammanhang särskilt peka på följande faktorer.

Den prisnivå för råolja som fastställdes av OPEC-länderna i samband med 1973—1974 års försörjningskris har visat sig möjlig att

upprätthålla. Flertalet bedömare anser att OPEC under överskådlig tid kommer att kunna bevara sin nuvarande kontroll över prissättningen. Produktion från nya områden i t. ex. Alaska och Nordsjön kommer inte att kunna påverka prisnivån på råolja. Ett prov på OPEC-kartellens styrka gavs då OPEC från den 1 oktober 1975 fastställde en höjning med 10 % av råoljepriserna, trots att efterfrågan på oljeprodukter var låg i flertalet industriländer till följd av konjunkturläget. Under år 1975 beräknas OPEC-ländernas råoljeutvinning ha minskat med nära 12 % jämfört med föregående år. Så länge vissa producentländer är beredda att minska sin utvinning vid begränsningar i avsättningsmöjligheterna torde OPEC kunna vidmakthålla eller t. o. m. genomdriva ytterligare höjningar av oljeprisnivån.

Beträffande den nya oljeprisnivåns inverkan på efterfrågan finns ännu inte något säkert underlag för en bedömning. De senaste årens konjunkturedgång i industriländerna har inneburit en minskad efterfrågan på olja liksom på andra slag av energi. Den konjunkturförbättring som väntas under år 1976 kommer att innebära att efterfrågan åter ökar. Det är emellertid osäkert i vad mån tidigare samband mellan ekonomisk utveckling och oljeförbrukning kommer att gälla även vid den nya prisnivån.

En väsentlig fråga i sammanhanget är möjligheterna att ersätta olja med andra energislag. I den studie över utvecklingen på energiområdet till år 1985 som publicerades av OECD i början av år 1975 antogs att oljans andel av energiförbrukningen inom hela OECD-området skulle minska från 56 % till 44 % under perioden, framför allt till följd av en snabbare utbyggnad av kärnenergi än enligt tidigare prognoser. För såväl Västeuropa som Förenta staterna förutsågs även en ökning av oljeproduktionen, vilket innebar att behovet av oljeimport från OPEC-länderna skulle minska i absoluta tal.

Av allt att döma baserades 1975 års OECD-studie på alltför optimistiska antaganden om möjligheterna att bygga ut kärnkraft till år 1985. De utbyggnadsplaner som fastställdes under intryck av 1973—1974 års oljekris har sedermera justerats ned. Även i fråga om produktionen inom OECD-området av olja och naturgas framstår studien som alltför optimistisk, i all synnerhet sedan Förenta staternas regering i praktiken har uppgivit sin tidigare politik att söka uppnå oberoende av oljeimport under perioden. Den översyn av OECD-studien som nu pågår väntas således komma att leda till slutsatsen att behovet av oljeimport från OPEC-länderna kommer att öka under hela perioden. De utredningar som gjorts inom ramen för Statsraff-projektet pekar i samma riktning. Det bör dock framhållas att ökningen sannolikt kommer att ligga väsentligt under de prognoser som utarbetades före 1973—1974 års kris på grundval av dåvarande oljeprisnivå.

Det råder alltså en betydande osäkerhet om utvecklingen av oljeför-

brukningen under perioden till år 1985. Detta gäller inte bara den totala förbrukningen utan i minst lika hög grad fördelningen på produkter. Vissa produkter, särskilt tjock eldningsolja, kan ersättas av andra energislag. En snabb utbyggnad av kärnkraft och kolbaserad elproduktion kan innebära att efterfrågan på tjockolja från kraftföretagen minskar. För andra produkter, t. ex. drivmedel och petrokemiska råvaror, finns inte motsvarande möjligheter. Genom vissa processer kan tyngre petroleumprodukter omvandlas till lättare. Detta förutsätter emellertid att särskild utrustning för konvertering installeras vid raffinaderierna, vilket innebär stora investeringar. Sådan utrustning finns i mycket liten utsträckning i Västeuropa.

En särskild osäkerhetsfaktor är Förenta staternas framtida importbehov. Till följd av stagnationen i den inhemska utvinningen av råolja och naturgas kommer en fortsatt ökning av den amerikanska förbrukningen på ett helt annat sätt än tidigare att påverka världsmarknaden för råolja. Vidare kan en svag utbyggnad av raffinaderikapaciteten i Förenta staterna komma att få påtagliga konsekvenser för Västeuropas försörjning med vissa färdiga produkter. Särskilt bör pekas på att den amerikanska petrokemiska industrin, för vilken etan och propan ur naturgas f. n. är den viktigaste råvaran, i framtiden kommer att i stor utsträckning använda petroleumfraktioner, bl. a. gasbensin (nafta). Detta kan förväntas få en prisuppdrivande effekt på nafta, som utgör den viktigaste råvaran för västeuropeisk petrokemisk industri. Även i andra hänseenden kan begränsade förändringar i konsumtionsmönster eller energipolitik i Förenta staterna få stora återverkningar på den internationella oljemarknaden. Detta påverkar försörjningsläget särskilt för de två stora underskottsområdena Västeuropa och Japan.

När det gäller förhållandet mellan oljebolag och producentländer har utvecklingen gått vidare i riktning mot ett förstärkt tillgång till råolja. Under år 1975 har denna process fullbordats i Irak, Kuwait och Venezuela, medan förhandlingar om ett fullständigt övertagande pågår i flera andra länder. Innebörden av förstärkt tillgång är att de stora oljebolagen inte längre i egenskap av koncessionsinnehavare kommer att förfoga över egen råolja till väsentligt lägre kostnad än den officiella prisnivå som tillämpas av producentlandet gentemot andra köpare av råolja.

Det bör framhållas att de nya ägareförhållandena inte väntas leda till någon snabb ändring av nuvarande mönster i den internationella oljehandeln. De stora oljebolagen kommer att utnyttjas av producentländerna för tekniskt kvalificerade uppgifter, såsom prospektering och planering av olika petroindustriella projekt. Producentländerna torde av allt att döma vara inriktade på att t. v. låta de stora oljebolagen behålla sin roll som huvudkanal för transport, förädling och marknadsföring av den olja som exporteras till konsumentländerna. Detta har tagit sig ut-

tryck bl. a. i att bolagen i uppgörelserna om förstatligande har givits vissa förmåner, främst avtal om fortsatta leveranser av råolja till ett pris som innefattar viss ersättning för fortsatta tjänster från bolagen. Dessa kommer därigenom att åtnjuta en faktisk rabatt av 1—3 % på råoljepriset.

Även om de stora multinationella oljebolagen således alltjämt besitter vissa konkurrensfördelar, har deras relativa ställning försvagats i förhållande till andra oljebolag, som inte har haft tillgång till råolja i de stora produktionsområdena. Konsumentländernas nationella oljebolag har nu möjlighet att ingå avtal direkt med olika producentländer på villkor som är i stort sett likvärdiga med de villkor som gäller för de stora bolagen. Det är också en allmän uppfattning att flertalet producentländer strävar efter att låta en växande del av oljeexporten ske inom ramen för sådana avtal.

I och med att de stora bolagen har förlorat kontrollen över den mest vinstgivande delen av verksamheten, dvs. råoljeutvinningen, torde deras lönsamhet ha försämrats starkt. Möjligheterna att öka lönsamheten i senare led är i dag begränsade genom marknadsläget och den prispolitik som förs av vissa konsumentländer. Oljeindustrin har f. n. särskilt i Västeuropa låg lönsamhet.

Därigenom påverkas dess möjligheter att finansiera investeringar för att säkerställa den framtida tillgången på såväl råolja som oljeprodukter. En betydande del av tillgängliga resurser satsas på prospektering och exploatering av oljefyndigheter i nya områden med mycket höga kostnader, t. ex. Nordsjön. Detta innebär en stor finansiell belastning även för de största oljebolagen. Möjligheterna att finansiera investeringar bl. a. i nya raffinaderier eller i konvertering av befintlig kapacitet för att möta ändringar i efterfrågan på produkter torde i dag vara begränsade. Detta gäller i all synnerhet som det f. n. råder betydande överkapacitet i raffineringsledet och bedömningar av den framtida lönsamheten är mycket svåra.

8.3 Den svenska oljemarknaden

I prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 376) redovisades en uppskattning av förbrukningsutvecklingen i Sverige för oljeprodukter till år 1985. Uppskattningen baserades, såvitt avser användningen av oljeprodukter för energiändamål, på en antagen årlig tillväxt av energiförbrukningen med i genomsnitt 2 % under perioden 1973—1985. Dessutom redovisades vissa antaganden beträffande förbrukningen av oljeprodukter som råvara inom industrin. Förbrukningen för dessa ändamål väntades komma att öka snabbare än oljeanvändningen för energiändamål. Bakgrunden härtill var främst den planerade utbyggnaden av den petrokemiska industrin under perioden.

Ett fastare prognosunderlag för perioden till år 1980 föreligger nu genom statens industriverks studie (SOU 1975: 96) över energiförsörjningen 1975—1980, som har utförts för 1975 års långtidsutredning. Uppgifter ur denna studie över det preliminära utfallet för år 1975 och prognosen för år 1980 har i tabell 8.1 ställts samman med uppgifter för åren 1973 och 1985 ur prop. 1975: 30.

Tabell 8.1 Förbrukningen i Sverige av oljeprodukter (Mtoc)

	1973	1975	1980 ¹	1985
Eldningsolja	21,3	19,2	20,1	21
Drivmedel m. m.	5,6	6,3	6,9	7
Summa energiprodukter	26,9	25,5	27,0	28
Oljeprodukter för andra ändamål	2,6			5
Totalt	29,5			33

¹ Enligt långtidsutredningens alternativ I.

Industriverket framhåller att underlaget för prognosen hänför sig till en period med vikande konjunkturer både i Sverige och utomlands, vilket kan ha gett en alltför optimistisk bild av möjligheterna att dämpa förbrukningsökningen.

Möjligheterna att ersätta olja med andra energislag är för Sveriges del begränsade i det angivna tidsperspektivet. Utbyggnaden av kärnkraft innebär dock ett minskat behov av olja för elproduktion i kondenskraftanläggningar. När det gäller kol och koks har industriverket gjort den bedömningen att en omfattande användning av dessa bränslen för el- och värmeproduktion knappast kan bli aktuell före år 1980. Beträffande tiden efter år 1980 torde det finnas möjligheter till ökad kolanvändning om detta skulle visa sig önskvärt från försörjningssynpunkt eller ekonomisk synpunkt. Från några kommuners sida har visats intresse för att utforma planerade kraftvärmeverk så att kol kan användas som alternativt bränsle till olja. Således har kommunfullmäktige i Göteborg i december 1975 uppdragit åt energiverken i kommunen att utarbeta förslag till ett kol- och oljeeldat kraftvärmeverk vid Älvsborgshamnen. Beträffande såväl detta som andra liknande projekt gäller att det från kommunalt håll förutsatts statlig medverkan till finansieringen av merkostnaden för att utföra verken för koleldning.

Jag kommer senare att redogöra för det aktuella läget i fråga om naturgas. Jag vill dock redan nu framhålla att naturgasen inte kan förväntas lämna något väsentligt bidrag till den svenska energiförsörjningen före mitten av 1980-talet.

Innebörden av de prognoser som nu finns är att användningen av olja för energiändamål i Sverige kommer att öka mycket långsamt till år 1985. Oljans andel av den totala energitillförseln kommer därmed att

minska från ca 70 % till ca 60 %. Om hänsyn tas även till användningen av olja för andra ändamål blir emellertid bilden från försörjningssynpunkt mindre gynnsam. Behovet av petrokemisk råvara och den svenska industrins beroende av olika petrokemiska produkter kommer under perioden att öka starkt.

När det gäller den svenska oljemarknadens struktur pekade jag i prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 379) på vissa förhållanden som kunde göra den känslig för störningar i tillförseln, nämligen beroendet av de internationella oljeföretagen, särskilt beträffande råolja-försörjningen, och den låga inhemska raffineringsskapaciteten. Genom att situationen på den internationella oljemarknaden har stabiliserats efter 1973—1974 års kris utgör dessa förhållanden i dag inte något akut problem. I rådande läge med stora kapacitetsöverskott i alla led av oljeindustrin kan den svenska marknadens behov tillgodoses utan svårighet.

Jag vill också erinra om att Sveriges anslutning till det Internationella energiprogrammet (IEP), som beslöts av riksdagen våren 1975 (prop. 1975: 42, NU 1975: 29, rskr 1975: 180), i vissa hänseenden innebär en ökad försörjningstrygghet för vårt land. Särskilt bör framhållas, att programmet innefattar ett system för fördelning av tillgängliga oljekvantiteter mellan de deltagande länderna och att detta system automatiskt skall träda i kraft vid en försörjningskris av viss omfattning. IEP innefattar också åtgärder för att ge de deltagande ländernas regeringar ökad insyn i den internationella oljeindustrin. Ett tredje område i programmet är samarbete i syfte att på längre sikt minska beroendet av importerad olja genom energibesparande åtgärder och utveckling av deltagarländernas egna energiresurser. Här ingår också ett brett upplagt forsknings- och utvecklingssamarbete. Detta område av IEP har nu fått fastare konturer genom en överenskommelse om ett särskilt program för det långsiktiga energisamarbetet. Frågan kommer att anmälas för regeringen i annat sammanhang.

Jag vill understryka att IEP:s fördelningssystem tar sikte på akuta krislägen av samma slag som år 1973—1974. Programmet innebär däremot inget skydd mot kommersiella marknadsstörningar av det slag som jag tidigare har antytt. Vårt deltagande i IEP innebär alltså inte annat än i vissa situationer minskad sårbarhet för utifrån kommande störningar.

8.4 Den statliga verksamhetens inriktning

Av den lämnade redogörelsen har framgått att vissa drag i utvecklingen på oljeområdet efter 1973—1974 års omvälvningar alltjämt är oklara. Detta gäller både förbrukningen och marknadsförhållandena. Enligt min mening har emellertid utvecklingen visat att de skäl som anfördes i prop. 1975: 30 för ett ökat statligt engagemang inom oljeindustrin alltjämt är bärkraftiga. Även om ett försörjningssystem som

baseras på de stora multinationella bolagen i dagens överskottsläge fungerar tillfredsställande, finns det stora risker på något längre sikt för marknadsstörningar av olika slag. Sådana störningar kan väntas särskilt när konsumtionsökningen har tagit i anspråk den befintliga överkapaciteten inom raffinaderiindustrin, vilket väntas inträffa under första hälften av 1980-talet. Därtill kommer givetvis risken för nya politiska kriser av samma slag som hösten 1973 som kan medföra plötsliga förändringar av marknadsförhållandena.

Mot denna bakgrund bör en huvudlinje i den statliga oljepolitiken vara att stegvis bygga upp en effektiv organisation, som snabbt kan utvidgas så snart försörjningsläget gör detta motiverat. Det oljehandelsföretag, Svenska Petroleum AB, som har bildats inom Statsföretaggruppen bör därvid ges en central roll. Detta förutsätter att bolaget får resurser för att bygga upp en bred teknisk och marknadsmässig kompetens. Som närmare skall motiveras i det följande, bör Svenska Petroleum kunna bedriva verksamhet som innefattar de från försörjningssynpunkt betydelsefulla leden av oljehantering.

Genom uppbyggnaden av en statlig oljerörelse kan även andra viktiga samhällsintressen tillgodoses. Ett sådant intresse är ökad insyn i oljebranschens förhållanden. Den kännedom om branschen som kan förvärvas från de i Sverige verksamma bolagen är begränsad. Genom deltagandet i IEP har Sverige fått ökade möjligheter till insyn i den internationella oljeindustrin. Ett statligt oljebolag som har direkt kontakt med oljemarknaden kan ge fördjupad kännedom om kostnader och konkurrensförhållanden inom olika led av branschen.

En statlig kommersiell oljerörelse kan även skapa förutsättningar för en effektivare offentlig upphandling av oljeprodukter. Inom den kommunala sektorn har under de senaste åren betydande insatser gjorts för att säkra bränsleförsörjningen för kommunernas produktion av elkraft och värme. Bl. a. har ett antal kommuner i Mellansverige samarbetat i fråga om inköp och lagring av oljeprodukter. Denna verksamhet är till stor del inriktad på samma slag av produkter och användningsområden som den planerade statliga oljerörelsen. Dessutom sker den kommunala kraft- och värmeproduktionen i stor utsträckning i samverkan med statens vattenfallsverk. Jag ser det därför som naturligt och önskvärt att ett nära samarbete på upphandlingsområdet kommer till stånd mellan Svenska Petroleum och berörda instanser på den kommunala sidan. Enligt vad jag har erfarit pågår överläggningar härom.

Parallellt med uppbyggnaden av en statlig oljerörelse bör möjligheter till samarbete med såväl de i Sverige verksamma svenskägda och internationella oljebolagen som utländska regeringar och företag hållas öppna. På den svenska marknaden framstår särskilt ett samarbete med OK som naturligt. Jag vill nu lämna en kort redogörelse för de diskussioner med olika parter som har förts under det senaste året.

I prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 387) anmälde jag att överläggningar hade ägt rum med de oljebolag som redovisat planer på ut- eller nybyggnad av raffinaderier. Dessa överläggningar har i första hand gällt samarbete på raffinaderiområdet i form av legoraffinering för statens räkning och statlig medverkan till finansieringen av utbyggnader. Diskussioner har sedermera i några fall tagits upp om ett bredare samarbete som skulle innebära att staten förvärvar en andel i resp. företag. Från statens sida har diskussionerna syftat bl. a. till att klarlägga möjligheterna att snabbt få tillgång till en organisation som kan fullgöra vissa försörjningspolitiskt betydelsefulla uppgifter. De villkor som hittills har erbjudits från resp. företags sida har enligt min bedömning inte inneburit några avgörande fördelar för staten från försörjnings- eller affärssynpunkt. Emellertid fortsätter diskussionerna.

Vidare har överläggningar om oljesamarbete ägt rum på regeringsnivå med flera länder. Av särskilt intresse är givetvis överläggningarna med Norge och Storbritannien, med hänsyn till dessa länders stora oljetillgångar i Nordsjön och väntade roll som betydande oljeexportörer under 1980-talet.

Under flera års tid har allmänna överläggningar förts mellan de norska och svenska industridepartementen om förutsättningarna för ett industri- och energipolitiskt samarbete. Från norsk sida har man hittills varit beredd enbart att föra diskussioner rörande oljefrågorna. I vad avser direkta förhandlingar har man hänvisat bl. a. till att vissa frågor rörande den norska statliga oljeverksamheten först måste lösas. Genom att norska staten i början av år 1976 har bildat ett oljehandelsföretag och i samband därmed även har skaffat sig kontroll över ett raffinaderi med goda utbyggnadsmöjligheter har emellertid en ny situation uppstått.

Enighet har nåtts om att en kommitté med företrädare för de norska och svenska industridepartementen skall utreda de konkreta möjligheterna till ett närmare norskt-svenskt samarbete på olje- och petrokemiområdena. Kommittén har i uppdrag bl. a. att klarlägga de två ländernas framtida försörjning med oljeprodukter och behovet av framtida raffinaderikapacitet i Norge och Sverige. En jämförande analys kommer att göras av kostnaderna för att resp. bygga ett nytt raffinaderi vid Brofjorden i Sverige och utvidga det befintliga raffinaderiet vid Mongstad i Norge. En sådan analys har avgörande betydelse för möjligheterna att träffa ett långsiktigt avtal mellan Norge och Sverige om leverans av oljeprodukter baserat på kommersiellt rimliga villkor. Vidare kommer att utredas möjligheterna att bygga en samägd krackningsanläggning, baserad på naturgaskondensat, s. k. våtgas, och förlagd till Norge. Denna utredning kommer att ske inom ramen för en gemensam planering av den norska och svenska petrokemiska industrins framtida inriktning. Kommittén skall avge en rapport till industriministrarna före den 15 november 1976.

Frågan om ett oljesamarbete med Storbritannien har blivit aktuell bl. a. i samband med det svenska intresset av att delta i prospektering och utvinning i den brittiska delen av Nordsjön. Vid överläggningar i november 1975 på regeringsnivå konstaterades goda möjligheter till samarbete i Nordsjön mellan de två länderna och särskilt mellan det brittiska statliga oljeföretaget British National Oil Corporation (BNOC) och svenska statliga oljebolag. Man förklarade sig från svensk sida intresserad för samarbete även inom raffinering och petrokemisk industri. I anslutning härtill har diskussioner förts med moderbolaget i BP-koncernen, The British Petroleum Company Limited, om tänkbara samarbetsmöjligheter. Det föreligger ett ömsesidigt intresse av att undersöka dessa möjligheter närmare. Överläggningar rörande brittiskt-svenskt oljesamarbete kommer att fortsätta.

De olika samarbetsmöjligheter som jag här har redovisat kommer att undersökas under loppet av år 1976. Detta utgör emellertid enligt min mening inte något motiv för uppskov med att bygga upp en statlig oljeförädlare. Tvärtom måste staten för att med utsikt till framgång kunna föra förhandlingar med olika parter förfoga över en egen organisation med tillräcklig teknisk och kommersiell kompetens.

8.5 Verksamhetsområde

Som jag redan har framhållit, bör den statliga verksamheten på oljeområdet beröra olika led i oljehantering. Den torde efter hand kunna komma att omfatta såväl prospektering och råoljeutvinning som transporter, lagring, raffinering och marknadsföring. En begränsning till något enda av dessa led kan enligt min mening inte tillgodose det försörjningspolitiska intresse som utgör grunden för det statliga engagemanget. Staten bör vid allvarliga störningar i det nuvarande marknadssystemet kunna snabbt överta vitala försörjningsuppgifter.

Jag vill i detta sammanhang peka på att de olika leden i oljeindustrin är starkt kopplade till varandra. Ett företag, vars verksamhet begränsas till något enda led, blir känsligt för de starka periodiska variationerna i lönsamheten i olika led. En hög grad av vertikal integration är därför regel inom oljebranschen. Detta gäller även statliga företag, som har att arbeta på kommersiella villkor i konkurrens med andra företag.

Även om arbetsområdet för den statliga oljeförädlaren i Sverige i princip bör kunna omfatta de viktigaste leden i oljehantering bör det ske en omsorgsfull prioritering vid valet mellan olika engagemang inom ramen för de ekonomiska resurser som ställs till förfogande. En strävan bör vara att koncentrera insatserna till de områden där det försörjningspolitiska utbytet bedöms kunna bli särskilt stort. En successiv utvärdering bör ske av resultatet av olika åtgärder. Stor försiktighet bör iaktas i fråga om investeringar i anläggningar eller andra kapitalkrävande

engagemang. När så bedöms lämpligt bör samarbete sökas med andra intressenter, t. ex. inom konsumentkooperationen eller den kommunala sektorn.

Jag kommer nu att redogöra närmare för motiv och uppgifter för den statliga verksamheten inom olika led av oljehanteringen.

Uppbyggnad av en marknad i Sverige är av central betydelse för verksamheten i andra led. Import och raffinering utan egna kontakter med förbrukarna torde, utom i akuta bristlägen, knappast kunna bedrivas med godtagbart ekonomiskt resultat.

Som jag redan har antytt, kan utvecklingen på oljemarknaden komma att bli sådan att staten av försörjningsskäl blir tvungen att vidga sitt engagemang mycket snabbt, åtminstone i fråga om anskaffning av råolja och produkter. Om inga stora förändringar av marknaden sker, kan däremot uppbyggnaden av den statliga försäljningen ske successivt. I första hand bör försäljningen inriktas på större statliga konsumenter, inkl. Statsföretaggruppen, som utgör ca 5 % av den svenska marknaden. Som har nämnts, torde det finnas goda möjligheter till samarbete med kommuner och landsting, som svarar för en minst lika stor andel av marknaden. Dessutom har vissa mindre distributionsföretag visat intresse för anknötning till ett statligt oljebolag.

Jag räknar med att den statliga oljerörelsen efter ett uppbyggnadskede skall kunna nå en marknadsandel som ger tillräckligt underlag för en integrerad verksamhet med möjlighet att i ett krisläge svara för en stor del av den svenska marknads behov. Det bör noteras att den statliga försäljningen sannolikt kommer att innehålla en betydligt högre andel tyngre produkter än vad som gäller genomsnittligt för den svenska marknaden. Dessa produkter är av central betydelse för industrin och för kraftförsörjningen. Även om inriktningen på tyngre oljeprodukter medför risk för relativt låg lönsamhet är enligt min mening ett statligt engagemang inom detaljdistribution av bensin m. m. mindre angeläget från försörjningssynpunkt.

Jag återkommer i det följande till frågan om behovet av resurser för Svenska Petroleum AB för att genomföra det här skisserade programmet.

I prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 380) framhöll jag vikten av att den svenska försörjningen med råolja tryggas. En uppgift för den statliga oljerörelsen är att åstadkomma en breddning av det nuvarande försörjningssystemet genom direkta avtal om råoljeleveranser med olika producentländer. Vid sidan härav bör möjligheterna att förvärva råolja från egna tillgångar prövas. Motiven härför är i första hand försörjningspolitiska men även företagsekonomiska.

En möjlig väg för ett företag att skaffa sig tillgång till råolja på fördelaktiga villkor är att träffa avtal med en innehavare av en känd oljefyndighet om finansiering av fyndighetens exploatering mot ersättning från kommande oljeproduktion. Den statliga garanti på 2 000 milj. kr.

för oljeutvinning m. m. som infördes efter förslag i prop. 1975: 30 är avsedd att möjliggöra svenska engagemang i detta slag av projekt, främst i Nordsjön. Tillgång till råolja på liknande villkor kan nås genom förvärv av andelar i koncessioner i oljefyndigheter som står inför exploatering eller som befinner sig i produktion. Den statliga garantin kan emellertid f. n. inte användas för finansiering av sådana förvärv. Jag kommer i det följande att ta upp frågan om en utvidgning av garantins användningsområde.

En tredje väg till egna råoljetillgångar går genom *prospektering*. Jämfört med förvärv av kända fyndigheter innebär prospektering givetvis ett högre risktagande och det eventuella utbytet i form av produktion ligger långt fram i tiden. I många fall kan dock deltagande redan på prospekteringsstadiet vara en lämplig väg att komma in i ett nytt oljeproducerande område. Genom det sätt på vilket internationell oljeprospektering bedrivs ger verksamheten också värdefulla kontakter med olika producentländer och oljeföretag, som kan leda till samarbete även i senare stadier av oljeutvinningen.

Den statliga verksamheten på oljeområdet bör därför kunna omfatta även prospektering. Från försörjningssynpunkt är undersökningar av de potentiellt oljeförande områdena i Sverige och på den svenska kontinentalsockeln särskilt angelägna. En fortsatt statlig aktivitet på området förutsätter att särskilda medel ställs till förfogande. De personella och organisatoriska resurser som finns tillgängliga inom de två halvstatliga prospekteringsföretagen OPAB och Petroswede bör i möjligaste mån utnyttjas för verksamheten. Jag återkommer till dessa frågor.

I fråga om *raffinering* finns det starka försörjningspolitiska motiv för ett statligt engagemang. Den nuvarande svenska raffinaderikapaciteten svarar mot ca 60 % av förbrukningen av oljeprodukter. I ett läge med otillräcklig kapacitet i Västeuropa ett stycke in på 1980-talet kommer det att finnas risk för att viktiga svenska produktbehov inte kommer att kunna tillgodoses på rimliga villkor. Detta är speciellt allvarligt i fråga om lågsavlig tjock eldningsolja och råvaror för petrokemiska processer.

Jag redogjorde i prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 387) för resultatet av vissa jämförelser mellan Statsföretags raffinaderiprojekt vid Brofjorden, Statsraff, och övriga aktuella raffinaderiprojekt i vårt land. Detta ledde till slutsatsen att projekteringen av Statsraff borde drivas vidare. För ändamålet anvisades ett anslag av 36 milj. kr. till Statsföretag i form av lån.

Statsraff-projektet har nu redovisats. Vid ett investeringsbeslut år 1976 skulle raffinaderiet kunna tas i drift år 1980 med en kapacitet av 7 milj. ton råolja. Vid projekteringen av raffinaderiet har hänsyn tagits till krav på dels flexibilitet i fråga om valet av råolja, dels ett produktutbyte som är avpassat till den svenska marknadens behov. Således har

produktionen av nafta avpassats så att huvuddelen av råvarubehovet för den planerade nya krackningsanläggningen vid Stenungsund skulle kunna täckas. Enligt redovisningen skulle det kunna ge väsentliga samhällsekonomiska fördelar om Statsraff-projektet genomfördes. Det framhålls som särskilt betydelsefullt att den petrokemiska industrins råvaruförsörjning därigenom skulle kunna få en långsiktig lösning.

Projektet fordrar emellertid mycket stor kapitalinsats. Vid ett investeringsbeslut och byggstart år 1976 beräknas behovet inkl. rörelsekapital till 3 800 milj. kr. i löpande priser. Statsföretag framhåller att bolaget saknar ekonomiska och finansiella resurser för att genomföra projektet. Statsföretag pekar vidare på de företagsekonomiska risker som är förbundna med projektet, främst dålig lönsamhet under de första driftsåren. Statsföretag anser att ytterligare något år behövs för utredningar och åtgärder på marknadsidan.

Enligt min mening talar det stora kapitalbehovet och de företagsekonomiska riskerna för att ställningstagandet till Statsraff-projektet bör anstå något. Marknadsbedömningen är i dag mycket osäker. Ett ytterligare skäl för senareläggning är att intressenterna i den planerade krackningsanläggningen i Stenungsund nyligen har fattat beslut om uppskov med idrifttagningen från år 1979 till början av 1980-talet. Jag vill i sammanhanget också erinra om vad jag nyss har anfört om överläggningar med Norge och Storbritannien rörande samarbete på olje- och petrokemiområdena.

Flera skäl talar emellertid för att utbyggnad av den svenska raffinaderikapaciteten är den från försörjningssynpunkt bästa lösningen. Förberedelserna för Statsraff-projektet bör därför drivas vidare med sikte på ett beslut år 1977, då förutsättningarna för projektet bör vara klarlagda. Jag kommer i det följande att ta upp frågan om medel till Statsföretag för den fortsatta projekteringen.

8.6 Uppbyggnad av Svenska Petroleum AB

Svenska Petroleum AB bildades våren 1975 med LKAB som enda aktieägare. Det egna kapitalet uppgår f. n. till ca 2,4 milj. kr. varav 2 milj. kr. utgör aktiekapitalet och 392 000 kr. tillförts reservfonden.

I prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 387) redogjorde jag för de överväganden inom Statsföretaggruppen som låg till grund för bolagets bildande. Bl. a. fanns det inom den statliga företagssektorn möjligheter till samordningsvinster vid upphandling, transporter och lagring av oljeprodukter. Jag framhöll vidare att bolaget allmänt borde tjäna som organ för såväl den affärsmässiga bedömningen som genomförandet av sådana statliga åtgärder som vidtas i syfte att trygga oljeförsörjningen.

Verksamheten inom Svenska Petroleum, som skall bedrivas enligt affärsmässiga principer, har nu inletts. Bolagets planer innebär att rörel-

sen byggs upp successivt. Under år 1976 kommer i första hand tjock eldningsolja att säljas. En stor del av försäljningen avses ske i kommission. Behov av lager- och transportkapacitet kommer att täckas genom förhyrning.

Vidare har bolaget fört förhandlingar om engagemang i oljeutvinning i Nordsjön och om oljeköp från vissa producentländer. Avsikten är att, då marknadsförhållandena gör det möjligt, legoraffinera råolja till produkter som kan säljas i Sverige. Bolaget kommer då att behöva en större marknadsförings-, transport- och lagringsapparat än vad som krävs för bulkförsäljning av tjockolja.

På den svenska marknaden inriktas bolagets arbete framför allt på köpare inom den offentliga sektorn. Dessa svarar för en betydande del av den totala förbrukningen särskilt av eldningsolja. En viktig uppgift för bolaget är upphandling av olja för beredskapsändamål i samarbete med överstyrelsen för ekonomiskt försvar. Vidare pågår överföring till bolaget av försvarets materielverks upphandling av bränsle och drivmedel för civila myndigheters och vissa kommuners behov. Överläggningar pågår mellan bolaget och andra företag inom Statsföretaggruppen samt med statens vattenfallsverk, som är den största förbrukaren av eldningsolja inom den statliga sektorn. Som jag tidigare har nämnt har kontakter tagits även med vissa kommunala inköpsorgan i syfte att få till stånd ett samarbete.

Som jag anmälde i prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 388) fördes redan innan Svenska Petroleum bildades överläggningar mellan LKAB och statens vattenfallsverk om ett engagemang för verket som hälftendelägare i det planerade bolaget. I juni 1975 träffades med förbehåll för regeringens godkännande ett konsortialavtal om samverkan inom ramen för bolaget.

Enligt avtalet var parterna ense om att bolagets aktiekapital i ett första steg skulle höjas till högst 3 milj. kr. och att betalning för dessa aktier skulle erläggas med 20 % överkurs. Det noterades i avtalet att ytterligare höjningar av aktiekapitalet skulle bli nödvändiga i ett senare skede. I avtalet förutsågs vidare att bidrag till bolagets finansiering kunde komma att lämnas även i form av delägarlån eller tecknande av borgen, varvid intressenterna skulle bidra i proportion till sina andelar av aktiekapitalet. Samma gällde för sådana eventuella tillskott av driftmedel som behövdes för bolagets verksamhet. En förutsättning för LKAB:s engagemang i bolaget var att avdragsrätt vid inkomstbeskattningen för sådana tillskott skulle komma att beviljas.

Enligt min mening är det önskvärt att statens vattenfallsverk inträder som delägare i Svenska Petroleum tillsammans med LKAB. De två företagen har hittills företrätt statens kommersiella intressen på oljeområdet, bl. a. i fråga om prospektering. Genom deltagandet i Svenska Petroleum ökar vattenfallsverkets möjligheter att föra en långsiktig inköspolitik i fråga om eldningsolja, vilket med hänsyn till den oljebaserade

kraft- och värmeproduktionens betydelse är ett allmänt energipolitiskt intresse.

Jag förordar därför att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att godkänna det mellan parterna villkorligt träffade konsortialavtalet. Regeringen bör bemyndigas att medge vattenfallsverket att träffa överenskommelse om de smärre ändringar i avtalet som kan visa sig nödvändiga i framtiden.

Svenska Petroleum's kapitalbehov är nu väsentligt större än vad som kunde förutses när konsortialavtalet mellan vattenfallsverket och LKAB träffades i juni 1975. De förhandlingar som pågår om bl. a. råoljeköp gäller mycket stora ekonomiska åtaganden. Svenska Petroleum bör ha ett tillräckligt stort eget kapital för att bolaget skall uppfattas som en solid förhandlingspart. Ett visst kapital krävs också som underlag för finansiering av handelsrörelsen. Förvärv av mindre distributionsföretag kan möjligen också komma i fråga. Därtill kommer att bolaget måste bedriva ett omfattande förhandlingsarbete och andra förberedelser för ett inträde på marknaden. Mot bakgrund av marknadsläget får det också bedömas som sannolikt att rörelsen inte kommer att kunna drivas med vinst under det inledande skedet.

Med hänsyn till dessa omständigheter bör Svenska Petroleum ges en betydande finansiell styrka. Enligt min bedömning behövs ett eget kapital av 50 milj. kr. för att Svenska Petroleum skall kunna lösa de uppgifter som bolaget står inför. För att stärka bolagets lånemöjligheter bör ägarna därjämte kunna ställa borgen med 50 milj. kr.

Uppbyggnaden av Svenska Petroleum's kapital bör ske i två etapper så att det egna kapitalet under nästa budgetår kan höjas från ca 2,4 milj. kr. till 25 milj. kr. och under budgetåret 1977/78 från 25 milj. kr. till 50 milj. kr. Aktieteckningarna bör ske till överkurs så att aktiekapitalet i bolaget blir 40 milj. kr. och reservfonden 10 milj. kr.

Statsföretag anmälde redan i december 1974 att en expansion av verksamheten i det då planerade oljehandelsföretaget måste finansieras genom kapitaltillskott från staten. I enlighet därmed bör Statsföretag-gruppens aktieteckningar finansieras genom särskilda lån. För budgetåret 1976/77 bör som lån till Statsföretag under fonden för låneunderstöd anvisas ett investeringsanslag av 10 108 000 kr. Ett motsvarande lån kan sedan lämnas av Statsföretag till LKAB för aktieteckning.

Lånet till Statsföretag bör lämnas på villkor som är anpassade till att normal förräntning inte kan förväntas under Svenska Petroleum's uppbyggnadsskede. Lånet bör således t. v. vara ränte- och amorteringsfritt. Det ankommer på regeringen att föreskriva villkoren för lånet.

Vattenfallsverkets finansiella åtaganden bör regleras på vanligt sätt. Verket bör således få medgivande att teckna borgen för lån som Svenska Petroleum tar upp på den allmänna kapitalmarknaden. Vidare bör verket medges att ta i anspråk medel från investeringsanslaget Kraftstationer

m. m. för teckning av aktier i och lån till Svenska Petroleum. Vattenfallsverkets andel av aktieteckningen i bolaget under budgetåret 1976/77 uppgår enligt vad jag har anfört till 12,5 milj. kr. I den mån medel för aktieteckningen inte skulle rymmas inom den investeringsram som jag har förordat för nästa budgetår i prop. 1975/76: 100 (bil. 15 s. 287—296) avser jag återkomma härtill vid min anmälan till tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1976/77. Detsamma gäller frågan om utökning av ramen för verkets borgensåtaganden.

Jag förutsätter att Svenska Petroleums rörelse på något längre sikt kommer att kunna ge förräntning på det av staten insatta kapitalet. Det kan dock antas att graden av självfinansiering kommer att förbli låg till följd av bolagets särskilda struktur och den allmänna utvecklingen inom branschen. Det är därför av särskild vikt att uppbyggnaden av bolagets resurser sker successivt och att effekterna av gjorda insatser kontinuerligt utvärderas.

8.7 Statsgaranti för oljeutvinning m. m.

Efter förslag i prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 385) infördes en statsgaranti av 2 000 milj. kr. för att underlätta finansieringen av främst sådana investeringar i utvinning, transport och lagring av olja som bedöms värdefulla från svensk försörjningssynpunkt. Garanti kan ställas för såväl svenska som utländska företags lån. Staten bör tillförsäkras option på hela den eventuella produktionen eller del därav. Garanti kan ställas i utländsk valuta. Garantin kan användas även för finansiering av investeringar i utvinning m. m. av naturgas och kol. Det ankommer på regeringen att meddela närmare föreskrifter om användningen av garantin.

Av garantiramen har hittills endast ca 5 milj. kr. tagits i anspråk.

Garantin infördes mot bakgrund av svårigheterna för vissa företag med intressen i konstaterade oljefält i främst Nordsjön att finansiera de mycket stora investeringar som krävs för kommersiell produktion. I flera fall har avtal erbjudits om långsiktiga leveranser av råolja mot att köparen tillhandahåller garanti för lån på kreditmarknaden till investeringar i exploateringen av fältet. Förhandlingar om sådana avtal har ägt rum mellan Svenska Petroleum AB och flera utländska intressenter. Svenska Petroleum har därvid, som alternativ eller komplement till långtidsavtal om råoljeleveranser, erbjudits att förvärva egna andelar i resp. oljefält. Ett sådant förvärv skulle innebära skyldighet att svara för kostnader för fältets utbyggnad och rätt att förfoga över produktion, allt i förhållande till andelen i fältet. Förvärvet måste givetvis godkännas av värdlandets myndigheter, som även kan komma att ställa villkor om bl. a. statsdeltagande och användningen av råoljan.

Enligt min bedömning skulle det kunna vara fördelaktigt för främst Svenska Petroleum att kunna trygga en långsiktig försörjning med råolja

genom att gå in som delägare i vissa oljefyndigheter. Vidare kan ett delägarskap ge företagsekonomiska fördelar och bättre insyn i ett projekt, samtidigt som det ger värdefulla erfarenheter. De kommersiella riskerna kan å andra sidan komma att bli högre. Huruvida den ena eller andra metoden för råoljeanskaffning, eller en kombination av dem, är lämpligast kan inte avgöras generellt. En bedömning måste ske med hänsyn tagen till de tekniska, ekonomiska och juridiska förhållandena i varje särskilt fall.

Statsgaranti kan f. n. ställas för lån avsedda att finansiera investeringar i råoljeutvinning, dvs. främst produktionsutrustning och anordningar för transport. Enligt min mening bör statsgarantins användningsområde vidgas så att den kan utnyttjas även i samband med Svenska Petroleums och andra svenska företags upplåning för förvärv av oljefyndighet eller andel i sådan fyndighet. Detta skulle kunna innebära förbättrade möjligheter för svenska företag att få tillgång till råolja på fördelaktiga villkor. Därmed skulle även de försörjningspolitiska intressen som låg bakom införandet av garantin tillgodoses.

Det bör framhållas att en utvidgad garanti bör användas endast för att finansiera köp av andelar i konstaterade fyndigheter, som står inför kommersiell exploatering eller där exploatering redan har påbörjats. Fyndigheternas storlek och möjligheterna till exploatering bör sålunda vara väl fastställda. Den föreslagna utvidgningen föranleder ingen ökning av nuvarande garantibelopp av 2 000 milj. kr. I analogi med vad som nu gäller bör garanti kunna ställas även för finansiering av förvärv av intressen i naturgas- och kolfyndigheter. De allmänna villkor som gäller för garantin inom dess nuvarande användningsområde bör gälla även efter den föreslagna utvidgningen.

Jag förordar att regeringen föreslår riksdagen att godkänna att den statliga garantin för oljeutvinning m. m. får användas även för de ändamål som jag nu har angivit.

8.8 Stöd till prospektering

Staten har i samarbete med näringslivet byggt upp de två företagen Oljeprospektering AB (OPAB) för prospektering på svenskt område och Petroswede AB för utlandsprospektering. Dessa två bolag har en i huvudsak gemensam organisation. Staten företräds i båda bolagen av vattenfallsverket och LKAB, som vardera innehar 25 % av aktiekapitalet. På den enskilda sidan är ägarkretsen dock inte identisk. Verksamheten skall enligt konsortialavtalen för resp. bolag finansieras genom bidrag från intressenterna i proportion till deras aktieinnehav. De hittills utbetalade eller beslutade bidragen uppgår till ca 170 milj. kr. för OPAB och 100 milj. kr. för Petroswede. Av dessa belopp faller hälften på staten, dvs. sammanlagt ca 135 milj. kr.

OPAB:s verksamhet har hittills koncentrerats till Skåne och södra Gotland. Borrningarna på Gotland under år 1975 har resulterat i några små oljefynd. Borrningar i havsområdena öster och sydöst om Gotland planeras till sommaren 1976 på grundval av ett omfattande seismiskt material. Utfallet av dessa borrningar kan väntas få stor betydelse för frågan om bolagets verksamhet efter utgången av nuvarande koncessionsperiod i juni 1977. Även i andra delar av OPAB:s koncessionsområde, bl. a. Kattegatt, finns potentiellt oljeförande strukturer. Närmare undersökningar av dessa kan emellertid inte inrymmas i den beslutade ekonomiska ramen.

Petroswedens verksamhet har först under år 1975 nått en mera betydande omfattning. Borrningar i vilka bolaget är intressent planeras under åren 1976 och 1977 bl. a. på den norska kontinentalsockeln i Nordsjön samt i Egypten och Tunisien. Nuvarande ekonomiska ram bedöms kunna medge deltagande i högst ett tiotal borrhål. Emellertid ger ramen inte utrymme för satsningar på nya projekt.

Den svenska prospekteringsinsatsen genom OPAB och Petroswede har hittills inte lett till några ekonomiskt utvinningsbara oljefyndigheter. Jag vill emellertid understryka att prospektering måste bedrivas med uthållighet. Hittills har värdefulla erfarenheter vunnits och en effektiv organisation byggts upp. Därmed har också en god grund lagts för verksamheten. Mot bakgrund av vad jag tidigare har anfört om prospekterings roll i den statliga oljepolitiken bör enligt min mening förutsättningar skapas för en viss fortsatt insats på området.

Den modell som hittills har gällt för organisation och finansiering av den svenska oljeprospekteringen har erbjudit vissa fördelar. För de statliga intressenterna har det varit värdefullt att kunna bygga på det enskilda näringslivets kannedom om oljemarknaden i ett läge då de egna erfarenheterna på området har varit begränsade. Från de enskilda delägarnas sida har emellertid nu anmälts svårigheter att i dagens konjunkturläge medverka till en utvidgning av den ekonomiska ramen för verksamheten. Från statens sida föreligger ett fortsatt försörjningspolitiskt intresse av engagemang i prospektering. Detta gäller särskilt på svenskt område, där förutsättningarna för oljefynd efter det senaste årets undersökningar bedöms större än tidigare. Samtidigt har det öppnats vissa möjligheter till ökade svenska prospekteringsinsatser i Nordsjön och angränsande havsområden.

Jag är emellertid inte i dag beredd att förorda en ändring av nuvarande former för oljeprospekteringen inom och utom landet. Denna fråga bör i första hand lösas genom förhandlingar mellan intressenterna. För OPAB:s del väntas således förhandlingar om ett eventuellt nytt konsortialavtal komma att tas upp redan under innevarande år. Även för Petroswedens del kan frågan snart komma att bli aktuell. En självklar utgångspunkt för sådana förhandlingar bör enligt min mening

vara att ett fortsatt deltagande i verksamheten från enskilda intressenters sida skall motsvaras av åtaganden i fråga om verksamhetens finansiering.

Statens intressen på prospekteringsområdet bör enligt min uppfattning företrädas av Svenska Petroleum. Detta får som en konsekvens att statens vattenfallsverks och LKAB:s aktier i såväl OPAB som Petroswede bör överlåtas till Svenska Petroleum. Överlåtelsen förutsätter ändringar av konsortialavtalen för de båda prospekteringsbolagen. Härför behövs de enskilda delägarnas medgivande. Jag förordar att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att godkänna sådana avtalsändringar som kan komma att företas i angivna syfte.

Överlåts aktierna enligt vad jag har förordat bör Svenska Petroleum ha ansvaret för att handha och finansiera de statliga insatserna på prospekteringsområdet. De kvarvarande ekonomiska förpliktelserna enligt nu gällande konsortialavtal kommer därmed också att åvila bolaget. Jag räknar med att de nuvarande statliga aktieägarna i OPAB och Petroswede kommer att ställa medel till förfogande för att Svenska Petroleum skall kunna fullgöra dessa förpliktelser.

Svenska Petroleum bör svara även för sådana ytterligare prospekteringsinsatser inom angivna områden som bolaget finner önskvärda av försörjningspolitiska eller kommersiella skäl. Emellertid kommer Svenska Petroleum under uppbyggnadsskedet att sakna möjligheter att avsätta vinstmedel för ändamålet. Jag finner det därför motiverat att staten övergångsvis ställer särskilda medel till förfogande. Detta bör ske över ett reservationsanslag för oljeprospektering på driftbudgeten, som får disponeras av bolaget efter regeringens prövning i varje särskilt fall. Med hänsyn till de från försörjningssynpunkt mest angelägna behoven av prospekteringsinsatser på svenskt område och i Nordsjön med angränsande områden beräknar jag för treårsperioden 1976/77—1978/79 ett medelsbehov av 50 milj. kr. För budgetåret 1976/77 bör det nya anslaget tas upp med 20 milj. kr.

Jag har förutsatt att Svenska Petroleum vid användningen av medlen företrädesvis kommer att utnyttja OPAB:s och Petroswedens organisation. Beträffande formerna härför finns olika möjligheter, t. ex. uppdrag som konsult eller operatör mot ersättning, deltagande av Svenska Petroleum i OPAB:s och Petroswedens nuvarande koncessioner i form av s. k. farm-in eller samarbete i nya projekt med någon eller några av de enskilda delägarna i dessa bolag. Dessa frågor torde få lösas från fall till fall efter samråd mellan berörda parter.

8.9 Fortsatt projektering av raffinaderi

Jag har tidigare redovisat frågan om Statsföretags raffinaderi vid Brofjorden, Statsraff-projektet, och har därvid förordat att förberedelserna för projektet drivs vidare med sikte på ett beslut år 1977.

För innevarande budgetår har ett investeringsanslag av 36 milj. kr. anvisats till projekteringen i form av ett lån till Statsföretag. I förberedelserna för projektet har ingått bl. a. teknisk projektering och utarbetande av anbudshandlingar, ansökningar om tillstånd, förhandlingar beträffande olika avtal och markförvärv.

Av skäl som jag tidigare har anfört anser jag det angeläget att arbetet med Statsraff-projektet försättes. Detta gäller bl. a. de expropriations-, tillstånds- och planfrågor och de markförvärv som utgör grundläggande förutsättningar för projektet. För att driva dessa förberedelser vidare och behålla en önskvärd grad av beredskap för att genomföra projektet räknar jag med att ytterligare 10 milj. kr. behövs under nästa budgetår.

Av stor betydelse för planeringen av projektet är frågan om uppförande av råoljelager för ett eventuellt raffinaderi. Enligt vad jag har erfarit pågår överläggningar mellan Statsraff och överstyrelsen för ekonomiskt försvar om ett gemensamt utnyttjande under en övergångstid av överstyrelsens planerade lagringsutrymmen vid Brofjorden. Därigenom skulle driften kunna börja tidigare än om färdigställandet av Statsraffs egna råoljelager måste avvaktas.

Jag förordar att regeringen föreslår riksdagen att för budgetåret 1976/77 anvisa ett investeringsanslag av 10 milj. kr. för att lämnas till Statsföretag som lån till fortsatt projektering av raffinaderiet. I händelse av att projektet inte kommer till stånd, bör lånet helt skrivas av. Det ankommer på regeringen att föreskriva villkor för lånet.

8.10 Naturgas

Som framgått av min redovisning nyss har staten under senare år på olika sätt ökat sina insatser på oljeförsörjningens område. Samtidigt har som ett led i strävandena att undvika ett alltför ensidigt beroende av olja initiativ tagits till undersökningar och förhandlingar om möjligheterna att importera och utnyttja andra bränslen. Naturgas har därvid av flera skäl tilldragit sig stort intresse. Våren 1973 bildades sålunda ett särskilt bolag, Östgas AB, för utredningssamarbete rörande import av naturgas från Sovjetunionen (prop. 1973: 112, NU 1973: 49, rskr 1973: 184). Delägare är staten genom statens vattenfallsverk samt ett antal kommunala och enskilda företag. Samma år tillkallades en delegation (I 1973: 03), naturgasdelegationen, med uppgift att samordna den svenska utrednings- och förhandlingsverksamheten m. m. avseende import av naturgas till Sverige. Vidare kan nämnas att Sydsvenska Kraft AB (Sydkraft) och några Skånekommuner driver ett gemensamt bolag, AB Sydgas, med uppgift att köpa, distribuera och sälja naturgas inom Sydkrafts avsättningsområde samt att det inom Svenska Gasföreningen finns en särskild naturgassektion.

Vid min anmälan till prop. 1975: 30 (bil. 1 s. 393) redogjorde jag för de undersökningar av olika tänkbara gasleveransmöjligheter som hade genomförts. Kontakter hade tagits dels med Sovjetunionen, dels med de företag som exploaterar gasfälten i norska delen av Nordsjön. Med undantag för ett erbjudande från Sovjetunionen om leverans av en mycket begränsad kvantitet gas hade dessa kontakter dittills inte lett till resultat, beroende bl. a. på att säljarna av gasen hade kunnat uppnå väsentligt högre priser på de stora europeiska gasmarknaderna.

Situationen är i allt väsentligt densamma nu som då. Några erbjudanden om leveranser som kan läggas till grund för introduktion i stor skala av naturgas i vårt land föreligger inte. Det finns enligt min mening emellertid anledning att följa utvecklingen på naturgasområdet med skärpt uppmärksamhet. För detta talar bl. a. pågående aktiviteter i våra västra grannländer. I såväl Danmark som Norge undersöks sålunda f. n. möjligheterna att föra i land och avsätta naturgas från fynd inom Nordsjöområdet söder om 62:a breddgraden. Vidare har på Nordiska ministerrådets uppdrag vissa studier gjorts beträffande förutsättningarna för att bygga ut samnordiska rörledningssystem för överföring av naturgas från Nordsjön. En viktig slutsats av dessa studier är att internordiska samordnade rörledningssystem får anses erbjuda naturgasmarknaden i varje enskilt nordiskt land möjligheter till bättre transportekonomi jämfört med separata nationella system baserade på egen tillförsel från Nordsjön.

I detta sammanhang vill jag framhålla att möjligheterna att använda naturgas i Sverige inte är desamma som i många länder på den europeiska kontinenten eller i Storbritannien. I dessa länder finns sedan gammalt en omfattande hushållsbrukning av gas. I Sverige skulle gasen främst kunna komma till användning inom industrin och i värmeverk i konkurrens med den relativt billiga tjocka eldningsolja. Detta innebär att naturgas inte torde kunna konkurrera med andra energislag på den svenska marknaden om inte staten direkt eller indirekt medverkar till att finansiera införandet av naturgas i landet.

Uppgiften att fortlöpande bevaka möjligheterna till gasimport till Sverige åvilar som har nämnts naturgasdelegationen. Delegationen har i skrivelse i juni 1975 lämnat en redogörelse för utredningsläget och har i samband därmed gett synpunkter på hur verksamheten bör bedrivas i fortsättningen.

Enligt delegationen har de utredningar, undersökningar och förhandlingar som hittills har bedrivits fört naturgasfrågan så långt det är möjligt inom ramen för nuvarande organisation. Det krävs nu särskilda ställningstaganden om frågan skall kunna föras vidare med sikte på en introduktion av naturgas i Sverige. Delegationen rekommenderar för sin del bildandet av ett kommersiellt inriktat aktiebolag för hela den potentiella svenska naturgasmarknaden. Intresset från kommunala och en-

skilda företags sida att medverka vid bildandet av ett sådant bolag är, framhåller delegationen, emellertid beroende av huruvida staten är beredd att medverka till att dels neutralisera naturgasens oförmånliga prisförutsättningar, dels lösa de finansieringsproblem som uppstår i samband med en svensk naturgasintroduktion.

Med anledning av naturgasdelegationens skrivelse har förhandlingar tagits upp mellan Svenska Gasföreningen och statens vattenfallsverk om samarbete i bolagsform på naturgasområdet. Preliminär överenskommelse har träffats i form av att konsortialavtal om bildande av ett aktiebolag som skall ha till uppgift i första hand att utreda och klargöra villkor för inköp av naturgas, möjligheter till försäljning av gas inom landet samt förutsättningar och kostnader för transport och lagring av gas.

Enligt konsortialavtalet, som från vattenfallsverkets sida har träffats med förbehåll för regeringens godkännande, skall aktiekapitalet vid bolagets bildande uppgå till 100 000 kr., varav vattenfallsverket skall svara för 51 % och Svenska Gasföreningens Service AB (SGFS) för resterande 49 %. SGFS äger framdeles överlåta sina aktier till kommuner och industriföretag som har betydande intressen inom gasförsörjningen.

Kostnaderna för bolagets löpande verksamhet under de första åren till utgången av år 1977 har beräknats till i runt tal 1 milj. kr. och skall finansieras genom bidrag från intressenterna. Beslut om större ekonomiska engagemang utöver nämnda kostnader för bolagets löpande verksamhet liksom beslut om väsentlig utvidgning av verksamheten kräver kvalificerad majoritet i styrelsen.

Det nya bolaget skall snarast efter bildandet ta upp förhandlingar med AB Sydgas om förvärv av 51 % av aktierna i sistnämnda företag. Bolaget skall också verka för och vara berett att delta i andra regionala naturgasföretag.

Jag delar naturgasdelegationens uppfattning att ansträngningarna att införa naturgas i vårt land bör fortsätta, men i andra organisatoriska former än f. n. Inriktningen bör vara att åstadkomma en koncentration och samordning av behövliga utredningsresurser samt en ökad beredskap för att ta emot naturgas med anpassning till skilda regionala förhållanden. En sådan inriktning av den fortsatta verksamheten bör även stärka våra möjligheter att aktivt medverka i ett nordiskt samarbete på naturgasområdet.

Konstruktionen med ett centralt bolag, i vilket såväl staten som kommunala och enskilda intressenter är representerade, samt ett eller flera delägda regionala bolag bör enligt min mening kunna tillgodose nyssnämnda syften. Vattenfallsverket utgör en potentiell storkonsument av naturgas och är väl lämpat att företräda statens affärsmässiga intressen på området. Jag har därför inte något att erinra mot det föreslagna samarbetet mellan verket och SGFS.

Ilandföring i Danmark eller Västtyskland av naturgas från Nordsjön väntas ske i betydande omfattning i framtiden. Frågan om en eventuell import till Sverige av sådan gas kommer sannolikt att beröra i första hand Sydsverige. Mot denna bakgrund finner jag det angeläget att det nya naturgasbolaget övertar majoritetsintresset i AB Sydgas.

Jag vill understryka att verksamheten inom det nya naturgasbolaget t. v. endast kommer att utgöras av utredningar och förhandlingar. Skulle undersökningarna leda till att import av naturgas till vårt land blir aktuell, behövs nya ställningstaganden från såväl statsmakternas som intressenternas sida. Detta gäller bl. a. beträffande de ekonomiska engagemang som det kan bli fråga om. Etablering av en naturgasmarknad är förenad med betydande kostnader för investeringar i rörledningar, mottagningsanläggningar etc. Jag vill i sammanhanget erinra om att den tidigare nämnda statsgarantin av 2 000 milj. kr. för oljeutvinning m. m. kan användas även i samband med finansiering av investeringar på naturgasområdet.

Med hänvisning till vad jag har anfört i det föregående förordar jag att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att godkänna det mellan vattenfallsverket och SGFS preliminärt träffade konsortialavtalet och att medge verket att träffa överenskommelse om de smärre ändringar i avtalet som kan visa sig nödvändiga i framtiden. Vidare förordar jag att verket får ta i anspråk medel från investeringsanslaget Kraftstationer m. m. för teckning av aktier i det tillämnade bolaget. Jag har räknat med att verkets behov av medel för ändamålet skall rymmas inom före- skrivna investeringsram.

Verksamheten inom det nya naturgasbolaget skall enligt avtalet finansieras genom bidrag från aktieägarna i proportion till deras andelar i aktiekapitalet. En förutsättning för SGFS medverkan är att SGFS medges avdragsrätt vid beskattningen för bidragen till bolagets verksamhet. Genom lagen (1972: 74) om ändring i kommunalskattelagen äger regeringen i syfte att främja samhällsekonomiskt betydelsefulla uppgifter medge avdragsrätt för bidrag från ett företag till ett annat även om inte alla de förutsättningar som annars gäller för avdragsrätt för koncernbidrag föreligger. Chefen för finansdepartementet kommer i annat sammanhang att anmäla fråga om sådant medgivande beträffande bidrag till det nya naturgasbolaget.

Vattenfallsverkets bidrag avses bli finansierat med driftmedel.

I enlighet med vad jag här har förordat kommer naturgasdelegationens nuvarande uppgifter att övertas av det nya bolaget. Något behov av att bibehålla delegationen föreligger därefter inte. Delegationen kan därför upphöra så snart bolaget har bildats.

Den med Östgas AB avsedda verksamheten har numera i huvudsak slutförts. Bolaget utförde under år 1973 förprojektering av en naturgasledning från finsk till svensk kust. En reorganisation av bolaget till ett

kommersiellt inriktat regionalt naturgasföretag är f. n. inte aktuell. Verksamheten inom Östgas AB torde därför komma att avvecklas och i kvarvarande delar föras över på det nya naturgasbolaget. Enligt det konsortialavtal som ligger till grund för bildandet av Östgas AB skall bolaget träda i likvidation om överenskommelse om nytt avtal inte har träffats före den 1 januari 1978.

9 Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att *dels* godkänna avtalet mellan statens vattenfallsverk och Luossavaara-Kiirunavaara AB om samarbete i aktiebolagsform på oljeområdet, *dels* medge statens vattenfallsverk att träffa överenskommelse om smärre ändringar i avtalet,
2. bemyndiga regeringen att godkänna ändringar av de åren 1969 och 1973 träffade avtalen mellan statens vattenfallsverk och vissa företag om samarbete inom ramen för resp. Oljeprospektering AB och Petroswede AB i enlighet med vad jag har förordat,
3. bemyndiga regeringen att *dels* godkänna avtalet mellan statens vattenfallsverk och Svenska Gasföreningens Service AB om bildande av ett aktiebolag för planering och samordning m. m. av åtgärder syftande till att främja landets försörjning med naturgas, *dels* medge statens vattenfallsverk att träffa överenskommelse om smärre ändringar i avtalet,
4. medge att medel får tas i anspråk från investeringsanslaget *Kraftstationer m. m.* för teckning av aktier och lån till det under 1 avsedda aktiebolaget i enlighet med åtagandena i avtalet,
5. medge att medel får tas i anspråk från investeringsanslaget *Kraftstationer m. m.* för teckning av aktier i det under 3 avsedda aktiebolaget i enlighet med åtagandena i avtalet,
6. godkänna den av mig förordnade utvidgningen av användningsområdet för statlig garanti för oljeutvinning m. m.,
7. till *Oljeprospektering* för budgetåret 1976/77 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 20 000 000 kr.,
8. till *Lån till projektering av raffinaderi* för budgetåret 1976/77 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kr.,
9. till *Lån till aktieteckning i Svenska Petroleum AB* för budgetåret 1976/77 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 10 108 000 kr.

10 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

	Sid.
1 Inledning	3
2 Oljans roll i energiförsörjningen 1975—1985	5
2.1 Oljans nuvarande roll	5
2.2 Prognoser för OECD-området	7
2.3 Prognos för Sverige	9
3 Oljemarknaden i Sverige	12
4 Svenska Petroleum AB	15
5 Statsraff-projektet	18
6 Prospektering	22
6.1 Oljeprospektering AB	22
6.2 Petroswede AB	24
7 Vissa naturgasfrågor	26
7.1 Inledning	26
7.2 Naturgasdelegationens skrivelse	27
7.3 Statens vattenfallsverks skrivelse	28
7.4 Nordiska utredningar	30
8 Föredraganden	31
8.1 1975 års riktlinjer för oljepolitiken	31
8.2 Den internationella oljemarknaden	33
8.3 Den svenska oljemarknaden	36
8.4 Den statliga verksamhetens inriktning	38
8.5 Verksamhetsområde	41
8.6 Uppbyggnad av Svenska Petroleum AB	44
8.7 Statsgaranti för oljeutvinning m. m.	47
8.8 Stöd till prospektering	48
8.9 Fortsatt projektering av raffinaderi	50
8.10 Naturgas	51
9 Hemställan	55

